

VASA UNIVERSITET

Filosofiska fakulteten

Magisterprogrammet för språkexpertis i ett specialiserat samhälle

Cecilia Högnabba

Semantiska förändringar i svenska översättningar av Narvi bastuugnars
finska bruksanvisningar

Avhandling pro gradu i svenska språket

Vasa 2017

INNEHÅLL

TABELLER	2
TIIVISTELMÄ	3
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte	6
1.2 Material	8
1.3 Metod	11
2 BRUKSANVISNINGAR SOM FACKTEXTER	13
2.1 Bruksanvisningar i ljuset av fackspråk	13
2.2 Teknisk kommunikation	14
2.3 Framställning av bruksanvisningar	16
2.3.1 Lagstiftningens krav	19
2.3.2 Innehåll och språk	20
3 OM ÖVERSÄTTNING	25
3.1 Översättningsprocessen och översättningens grundaspekter	25
3.2 Fackspråklig översättning och översättning av bruksanvisningar	27
3.3 Semantiska förändringar	29
3.3.1 Tillägg	31
3.3.2 Utelämningar	32
3.3.3 Betydelsenyanser och inexaktheter	34
3.3.4 Semantiska fel	35
4 SEMANTISKA FÖRÄNDRINGAR I UNDERSÖKNINGSMATERIALET	36
4.1 Tillägg i översättningarna	37
4.1.1 Semantiska tillägg	38
4.1.2 Explicitgörande tillägg	44
4.1.3 Sammandrag av tillägg	50

4.2 Utelämningar i översättningarna	51
4.2.1 Semantiska utelämningar	51
4.2.2 Implicitgörande utelämningar	56
4.2.3 Sammandrag av utelämningar	61
4.3 Betydelsenyanser och inexaktheter i översättningarna	61
4.4 Semantiska fel i översättningarna	66
5 SLUTDISKUSSION	72
KÄLLOR	78
TABELLER	
Tabell 1. Exempel på skrivstilen	21
Tabell 2. Aspekter som ska tas hänsyn till vid framställning av bruksanvisningar	23
Tabell 3. Tillägg i undersökningsmaterialet	37
Tabell 4. Utelämningar i undersökningsmaterialet	51
Tabell 5. Semantiska förändringar i undersökningsmaterialet	73

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Cecilia Högnabba
Pro gradu -tutkielma:	Semantiska förändringar i svenska översättningar av Narvi bastuugnars finska bruksanvisningar
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Ohjelma:	Kieliasiantuntijuus erikoistuneessa yhteiskunnassa
Oppiaine:	Ruotsin kieli
Valmistumisvuosi:	2017
Työn ohjaaja:	Karita Mård-Miettinen

TIIVISTELMÄ:

Tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella semanttisia muutoksia kuudessa Narvi Oy:n kiukaan käyttöohjeessa vertaamalla suomenkielisiä alkuperäistekstejä niiden ruotsinkielisiin käännöksiin. Tutkimuksessani luokittelen muutokset Rune Ingon jaottelun mukaan lisäyksiin, poisjätöihin, merkityseroihin, epätarkkuuksiin sekä suoranaisiin virheisiin. Lisäykset luokittelen edelleen semanttisiin lisäyksiin ja eksplisiitivastineisiin sekä poisjätöt semanttisiin poisjätöihin ja implisiitivastineisiin. Tutkin semanttisten muutosten avulla, välittykö käännöksistä samat tiedot kuin suomenkielisistä alkuperäisteksteistä.

Käytän tutkimuksessani pääasiassa deskriptiivisiä ja kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä, mutta niiden tukena käytän myös kvantitatiivisia menetelmiä. Deskriptiivisiä ja kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä käytän luokitellessani ja kuvaillessani materiaalin semanttisia muutoksia sekä pohtiessani syitä niiden esiintymiseen. Kvantitatiivista tutkimusmenetelmää käytän, kun lasken materiaalissa esiintyvät semanttiset muutokset.

Tutkimuksessani olen löytänyt yhteensä 429 lisäystä, 236 poisjätöä, 126 merkityseroa ja epätarkkuutta sekä 80 suoranaista virhettä. Tutkimukseni osoittaa, että kääntäjä on jossain määrin huomionut kohdeyleisön ja tehnyt lisäyksiä sen mukaan. Kääntäjä on esimerkiksi yrittänyt tehdä käyttöohjeista käyttäjäystävällisemmät lisäämällä lukijaan viittaavia pronomineja sekä aktiivimuotoisia verbejä. Tutkimustulokseni osoittavat myös, että muun muassa poisjätöillä, merkityseroilla, epätarkkuuksilla ja suoranaisilla virheillä on negatiivisia vaikutuksia käyttöohjeiden merkityssisältöön. Semanttisten muutosten takia lukijat voivat menettää tärkeitä tietoja, jotka olisi ollut mahdollista välittää toisenlaisen käännöksen avulla. Käännöksistä lukijoille ei esimerkiksi selviä, kuinka kiukaan korkeutta säädetään tai mitkä kaikki kiuashuoneen materiaalit vaikuttavat kiukaan valintaan.

AVAINSANAT: översättning, semantik, fackspråk, bruksanvisning

1 INLEDNING

Största delen av elektroniska apparater och andra föremål vars användning förutsätter instruktioner levereras med bruksanvisningar. Enligt konsumentskyddslagens 5 kap. 12 a § 2 mom. måste varan levereras med anvisningar som behövs för dess installering, montering, användning, skötsel och förvaring. En bruksanvisning är en facktext som karaktäriseras av bestämd form, stil och funktion. Facktexters huvuduppgift är att förmedla information (Ingo 1991: 36). Bruksanvisningarna skrivs av tekniska kommunikatörer och översätts vid behov. I Finland måste största delen av anvisningarna ges både på finska och på svenska (Språklag 34 §) vilket betyder att anvisningar oftast måste översättas.

I Finland beaktas konsumenternas säkerhet genom att reglera bruksanvisningarnas innehåll och språk med lagar och förordningar (Tukes 2016: 5; OED 2016). Enligt 8 § i statsrådets förordning om uppgifter som skall lämnas om konsumtionsvaror och konsumenttjänster står det att de uppgifter som lämnas om konsumtionsvaran ska vara i en tydlig och begriplig form. Kännetecknande för bruksanvisningar av god kvalitet är lättlästhets och begriplighet. De här kan främjas bland annat genom att använda korta meningar, tydlig placering av text och bilder samt illustration och genom att undvika specialterminologi. Anvisningarnas innehåll varierar från vara till vara, men ofta innehåller de information om ibruktagande, kassering och varningar. (Tukes 2016: 7–8.)

Den som skriver bruksanvisningen och den som översätter den ska också ta hänsyn till de bestämmelser som gäller för innehållet och språket i en bruksanvisning när hen skriver eller översätter en bruksanvisning. Översättaren av bruksanvisningar har sålunda ett ansvar att se till att översättningen följer de krav som ställs för språket i en bruksanvisning samt att översätta texten enligt översättningens grundaspekter.

I den här undersökningen studerar jag sex svenska översättningar av bastuugnars bruksanvisningar av Narvi Ab och jämför dem med originaltexter som är skrivna på finska. Jag valde det här ämnet eftersom jag är intresserad av översättning och speciellt av facktextöversättning. Det finns bara lite tidigare studier om översättning av bruksanvisningar. Tidigare studier (bl. a. Harju 2008 och Sjöholm 2013) fokuserar mest

på användbarheten av översatta bruksanvisningar samt på kundernas krav och förväntningar på bruksanvisningar. De översatta bruksanvisningarnas textuella kvalitet har betraktats i viss mån i tidigare studier. Förändringar som sker vid översättning har också studerats tidigare men som material har man oftast haft skönlitterära texter. Mina forskningsresultat kan därför bidra med vetskap om översättning av fackspråkliga texter och speciellt om översättning av bruksanvisningar.

1.1 Syfte

Syftet med min undersökning är att studera hurdana semantiska förändringar det finns i sex svenska översättningarna av Narvi Ab:s bruksanvisningar för bastuugnar. I min avhandling undersöker jag om det semantiska innehållet är samma både i originaltexten och i översättningen. Bruksanvisningarna är instruktiva texter som försöker få läsaren att agera på ett visst sätt (Suojanen, Koskinen och Tuominen 2012: 32). Därför är det viktigt att också översättningen förmedlar samma budskap.

Semantik kan definieras som läran om betydelsen hos språkliga uttryck. I semantiken undersöks ordens och uttryckens betydelse. Betydelsen kan också framkomma i mindre grammatiska enheter än ord, till exempel i fonem och morfem, men även betydelsen på satsnivå måste beaktas. (Häkkinen 1994: 165–167.) Med semantiska förändringar i min undersökning menas de semantiska olikheter som finns mellan en källtext och dess översättning.

Jag indelar de semantiska förändringarna enligt Ingos (1991: 254–257) kategorisering i tillägg, utelämnningar, betydelsenyanser, inexaktheter och semantiska fel (se närmare avsnitt 3.3). Därtill undersöker jag vad de semantiska förändringarna karaktäriseras av. Med detta menar jag att jag undersöker om till exempel ett tillägg ofta används i likadana sammanhang och om det är möjligt att se en viss tendens i förekomst av semantiska förändringar. Jag undersöker också om det finns något tydligt skäl till att översättaren ger avvikande information i översättningen. I analysen diskuterar jag bara återkommande tillägg och utelämnningar, inte enstaka fall.

Mina forskningsfrågor är:

- Hurdana semantiska förändringar finns det i översättningar av bruksanvisningar?
- Vad karakteriserar förekomsten av semantiska förändringar i översättningarna av bruksanvisningar?
- Hur påverkar de semantiska förändringarna överföringen av information i bruksanvisningarna?

Det är vanligtvis allvarigare att lämna bort någonting från en text än att tillägga något eftersom vid en utelämnning förlorar läsaren information (Ingo 1991: 255). Därför skulle jag vilja anta att det inte finns många utelämnningar i undersökningsmaterialet. Jag märkte dock redan i min kandidatavhandling (Högnabba 2014) där jag undersökte en bastuugns bruksanvisning av Narvi Ab att det fanns flera utelämnningar än vad jag förväntade mig. Därför antar jag att det finns många av dem också i det material jag nu undersöker. Jag antar att det finns betydelsenyanser och inexaktheter på grund av att olika språk inte är ekvivalenta sinsemellan eftersom språk är bundna till olika kulturer och därmed till andra livsuppfattningar (Koskinen 2007: 374). Jag anser att ett tillägg inte nödvändigtvis är en kritisk förändring eftersom Ingo (2007: 123–124) har påpekat att tillägg kan användas för att förklara en detalj eller att göra texten tydligare och mer flytande.

Det kan till och med vara farligt för konsumenten i vissa situationer om det inte är möjligt att läsa all nödvändig information om varan i bruksanvisningen eftersom överföring av betydelsen försämras. Om semantiska utelämnningar förekommer ofta och systematiskt i en översättning kan det vara viktigt att korrigera den översatta bruksanvisningen så att den innehåller den information som den ska. Orsaker till att det kan finnas semantiska utelämnningar i en översättning kan till exempel bero på översättarens misstag eller inkompetens. Andra skäl till att det finns semantiska förändringar kan vara rent språkliga eller stilistiska. Med hjälp av denna studie får man bättre förståelse för hurdana semantiska förändringar som är acceptabla och kan ha en positiv effekt i en översättning av bruksanvisningar och å andra sidan hurdana semantiska förändringar som är oacceptabla och försämrar översättningens kvalitet.

Speciellt fackspråksöversättare och tekniska kommunikatörer kan dra nytta av undersökningen.

Det är vanligt att ha skönlitterära texter eller textningar i TV-program som material i undersökningar inom översättningsvetenskap. Sjöholm (2013) har dock haft bruksanvisningarna som material i sin avhandling pro gradu i engelska språket vid Vasa universitet. Hennes synvinkel var att studera användbarheten av översatta bruksanvisningar genom pragmatiska förändringar. Hennes resultat visade att pragmatiska förändringar oftast hade en negativ inverkan på bruksanvisningarnas användbarhet. Vid Tammerfors universitet har Harju (2008) också undersökt användbarheten av översatta bruksanvisningar och därtill hur översättare kan påverka användbarheten. Resultaten visade att översättarna kunde bäst påverka användbarheten genom översättningens korrekthet och förståelighet men att de inte kunde påverka textens effektivitet och säkerhet.

Semantiska förändringar har undersökts av Huhtala (1995: 19–21) som haft som undersökningsmaterial ledare, artiklar, broschyrer, skönlitteratur, en vetenskaplig text och en lagtext. Hennes resultat visar att vissa semantiska förändringar kan påverka det budskapet som texten förmedlar. Även Granlund (2012) har undersökt tillägg och utelämnningar samt deras inverkan i två olika företags broschyrer. Hon har funnit att tillägg och utelämnningar som inte påverkar textens innehåll är vanligare än tillägg och utelämnningar som påverkar textens semantiska innehåll.

1.2 Material

Som undersökningsmaterial använder jag sex finskspråkiga monterings-, bruks- och skötselanvisningar för bastuugnar och deras svenska översättningar. Bruksanvisningarna är till sex bastuugnsmodeller av tillverkaren Narvi Ab, och de finns fritt tillgängliga på företagets webbsidor. Tre av bruksanvisningarna är till vedeldade bastuugnar och tre till eluppvärmda. Den primära principen i valet av materialet var att hitta bruksanvisningar som är skrivna på finska och som översatts från finska till andra

språk. Bastuugnar är någonting som är typiskt finskt och av den anledningen tog jag reda på om deras bruksanvisningar skrivs på finska. En av bruksanvisningarna har jag analyserat redan i min kandidatavhandling och nu har jag utvidgat mitt material från den utgångspunkten.

Undersökningsmaterialet består av bruksanvisningar till följande produkter:

- Aito 16–24 (Narvi Ab 2016a; Narvi Ab 2016b) vedeldad
- Kota Luosto, Luosto VS, Inari, Pallas vedeldad
(Narvi Ab 2016c; Narvi Ab 2016d)
- Narvi Lölymestari vedeldad
(Narvi Ab 2016e; Narvi Ab 2016h)
- Kota Saana (Narvi Ab 2016g) eluppvärmd
- Narvi Löylyvalmis (Narvi Ab 2016i) eluppvärmd
- Narvi NC Electric (Narvi Ab 2016f) eluppvärmd

Jag tog kontakt med Narvi Ab för att ta reda på hur de skapar bruksanvisningar för sina bastuugnar. Narvi Ab är ett gammalt finskt företag och den enda tillverkare, av stora bastuugnar, som konstruerar och tillverkar sina produkter från början till slut i Finland (Narvi Ab 2016k). Utöver bastuugnar tillverkar företaget också kaminluckor, vedspisar, braskaminer, rökugnar och andra eldstäder (Narvi 2016l). Företagets produkter marknadsförs under varumärkena Narvi, Aito och Kota (Narvi Ab 2016k).

I en e-postkonversation med Narvi Ab:s produktionsdirektör Manu Nummela (2016) avslöjades det att företaget producerar bruksanvisningarna på finska och de översätts från finska till andra språk för export. De bruksanvisningar som jag studerar är översatta till svenska, engelska, tyska och ryska (Narvi Ab 2016j). Nummela (2016) berättade att de här är det vanligaste språkutbudet som företaget har för sina bruksanvisningar. Han skriver också att de anlitar en översättningsbyrå och att de i regel anlitar en och samma översättningsbyrå. Vilken byrå de anlitar, avslöjar han dock inte. Materialet är tillgängligt på Narvi Ab:s (2016j) webbsidor där företaget har bruksanvisningar för alla

sina produkter. Information om när bruksanvisningarna har publicerats för första gången finns inte tillgänglig.

Bruksanvisningarna till de vedeldade bastuugnarna är alla på 12 A4-sidor. Dessa bruksanvisningar innehåller tabeller bland annat om tekniska data och olika belysande figurer samt färgbilder. Informationen i bruksanvisningarna är indelad under olika rubriker enligt sakinnehållet. Det finns till exempel rubriker som *Innan montering av bastuugnen*, *Bastuugnens montering och föruppvärmning* och *Användning av bastuugnen*. Texten och bilderna är alltid indelade i två spalter på en sida. (Narvi Ab 2016a; Narvi Ab 2016b; Narvi Ab 2016c; Narvi Ab 2016d; Narvi Ab 2016e; Narvi Ab 2016h.)

Bruksanvisningarna till de eluppvärmda bastuugnarna är lite kortare än de som är avsedda för de vedeldade bastuugnarna. Deras längd varierar från 6 till 8 sidor. Bruksanvisningarna till de eluppvärmda bastuugnarna innehåller också tabeller med teknisk information samt figurer och bilder. Informationen är indelad under likadana rubriker som för vedeldade bastuugnar, men dessa bruksanvisningar innehåller också sådana rubriker som är unika för eluppvärmda bastuugnar. Exempel på sådana rubriker är *Användning av bastuaggregatet*, *Termostat* och *Kopplingsschema*. Texten och bilderna i bruksanvisningarna för eluppvärmda bastuugnar är inte indelade i flera spalter. (Narvi Ab 2016g; Narvi Ab 2016i; Narvi Ab 2016f.)

Bruksanvisningarna är inte avsedda för bara specialister utan för alla. Nummela (2016) skriver i sin e-post att deras bruksanvisningar är avsedda för slutanvändaren, och han preciserar att med det menar han de som värmer upp bastuugnen. Med hjälp av anvisningarna ska läsaren kunna montera och använda bastuugnen. Språket i undersökningsmaterialet är lättbegripligt eftersom meningarna är relativt korta och deras struktur är inte invecklad. *Börja eldningen med att fylla eldstaden glest med ved som tänds uppifrån* och *Bastuaggregatet kopplas på och från med knappen I/O (turvis)* är exempel på språket i ett par av de svenska bruksanvisningarna. Figurerna i undersökningsmaterialet stöder också texten och gör den lättbegripligare.

1.3 Metod

Metoder som jag använder i min undersökning är för det mesta kvalitativ och deskriptiv, men undersökningen har också kvantitativa drag. Jag studerar hur mycket och hurdana semantiska förändringar det finns i de svenska översättningarna. Jag identifierar de semantiska förändringarna, kategoriserar dem och diskuterar dem med hjälp av exempel. De metoderna som jag utnyttjar i min undersökning möjliggör en studie där orsakerna till fenomen diskuteras grundligt och där siffrorna ger en fingervisning om fenomenens omfattning.

I deskriptiva översättningsstudierna (DTS) är syftet att beskriva översättning som fenomen (Assis Rosa 2010: 94–95). Toury (1995: 32) definierar DTS så att man systematiskt producerar beskrivningar om vad en översättning är i verkligheten. I DTS ses översättningen som en produkt där processen, funktionen och den sociokulturella kontexten tas hänsyn till då översättningens regelbundenhet beskrivs. I DTS strävar man också efter att förstå och förklara de beskrivna regelbundenheterna. (Assis Rosa 2010: 98.) I min undersökning beskriver jag regelbundenhet av de semantiska förändringarna och förklarar dem med tanke på översättningsprocessen och översättningens funktion. DTS är en kvalitativ metod och kvalitativa metoder har som syfte att förstå fenomen och problem. Det centrala är att försöka uppnå en djupare förståelse av det undersökta fenomenet ifråga utan att försöka generalisera resultaten. (Holme & Solvang 1997: 14.)

Genom kvantitativ metod definieras de förhållanden som är intressanta utifrån den valda frågeställningen (Holme & Solvang 1997: 14). En kvantitativ metod använder jag när jag räknar hur många semantiska förändringar det finns i materialet. Jag presenterar de kvantitativa resultaten i tabeller så att det är möjligt att jämföra förekomster av olika företeelser. I tabellerna framkommer det totala antalet tillägg och utelämnningar. Antalet och andelen semantiska och explicitgörande tillägg samt semantiska och implicitgörande utelämnningar framgår också i tabellerna. Antalet betydelsenyanser och inexaktheter samt semantiska fel nämner jag i den löpande texten.

Jag analyserar undersökningsmaterialet genom att jag läser det mening för mening och jämför källtexten och översättningen med varandra. Jag studerar om alla betydelsekomponenter som finns i källtexterna också finns i översättningarna och tvärtom om alla betydelsekomponenterna i översättningarna också finns i källtexterna. En betydelsekomponent kan vara till exempel ett morfem, ett ord, en fras, en sats eller en mening (Huhtala 1995: 45). Det vill säga att jag analyserar om det finns tillägg eller utelämnningar i undersökningsmaterialet. Därtill studerar jag också om alla betydelsekomponenterna i källtexterna motsvarar översättningarnas betydelsekomponenter. Detta gör jag för att se om det finns betydelsenyanser, inexaktheter eller semantiska fel i översättningarna.

I exempel 1 nedan finns det en utelämnning. Det finska ordet *katto* (sv. tak) finns inte i översättningen.

- (1) Huomioi siis seinät, lattia, *katto*, lauteet, muut kalusteet ym. sekä polttopuiden säilytys!

Beakta bestämmelserna som gäller för väggar, golv, bastulaven, övriga inventarier samt för vedförvaring!

En betydelsekomponent behöver inte alltid vara ett ord utan det kan vara till exempel ett morfem, en ordfogning, en sats eller en mening (Ingo: 1991: 254).

Efter att jag har gått igenom materialet och excerperat de semantiska förändringarna, indelar jag möjliga tillägg och utelämnningar enligt Ingos (1991: 255) kategorisering i semantiska eller explicitgörande tillägg samt i semantiska eller implicitgörande utelämnningar. Tillägg, utelämnningar, betydelsenyanser, inexaktheter och semantiska fel diskuterar jag i avsnitt 3.3. I analysen kommer jag att presentera exempel från varje kategori samt diskutera dem. Jag analyserar också i vilken kontext de semantiska förändringarna förekommer och om det finns några regelbundenheter i förekomsterna. Jag presenterar de mest representativa och typiska fallen av semantiska förändringar i exemplen och diskuterar dem.

2 BRUKSANVISNINGAR SOM FACKTEXTER

I det här kapitlet presenterar jag först bruksanvisningar i ljuset av fackspråk (2.1) och fortsätter med att beskriva teknisk kommunikation (2.2). Sedan diskuterar jag hur bruksanvisningarna framställs (2.3) och hurdana krav lagstiftningen ställer på dem (2.3.1). Jag avslutar kapitlet med att berätta om bruksanvisningarnas innehåll och språk (2.3.2).

2.1 Bruksanvisningar i ljuset av fackspråk

Fackspråk kan definieras som det språk som specialister använder sinsemellan när de yttrar sig om sitt gemensamma specialområde (Laurén & Nordman 1987: 31). De specialiserade kunskaper och verksamheter som finns idag har lett till att nya språkformer som inte tillhör allmänspråk har skapats. Språket som specialister använder i kommunikation sinsemellan kan vara svårt för en icke-specialist att förstå. (Ingo 2007: 224.) Men gränsen mellan allmänspråk och fackspråk är inte alltid entydigt klar eftersom fackspråket kan förenklas eller populariseras i vissa situationer och då glider det mot allmänspråk (Laurén & Nordman 1987: 32).

Ingo (2007: 225–226) konstaterar att fackspråkets huvudsakliga uppgift är att förmedla information så att den är semantiskt entydig. Speciellt inom vetenskapen är det viktigt att uttrycka sig så tydligt att det inte blir något missförstånd (Laurén & Nordman 1987: 14). Enligt Nordman (1994: 28–29) används fackspråket för differentierade syften medan allmänspråk används för odifferentierade syften. Med detta menas att fackspråket används för specifika syften och allmänspråk används för allmänna syften (Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien 2009).

De enskilda fackområdenas specialisering tar sig uttryck i olika språkliga realiseringar som kallas för *teknolekter*. Alla teknolekter tillsammans bildar fackspråket ”som man brukar ställa i motsats till allmänspråket”. (Laurén & Nordman 1987: 33–34; Nordman 1994: 20–21.) Teknolekter kan delas in i vetenskapliga teknolekter och i praktiskt

inriktade teknolekter (Nordman 1994: 12). Som ett exempel på de här kan nämnas fysik som en vetenskaplig teknolekt och ishockey som en praktiskt inriktad teknolekt.

Minilekter är mer begränsade språkformer som kan vara en del av teknolekter eller anknyta sig till dem. Minilekter används av en begränsad grupp specialister eller kopplas till ett begränsat specialområde. (Nordman 1994: 23.) Karakteristiska för minilekter är ett snävt och långt specialiserat ordförråd samt en stereotypisk form (Ingo 2007: 224–225). Exempel på minilekter är väderrapporter, matrecept och stickbeskrivningar (Nordman 1994: 30).

Bruksanvisningar kan kategoriseras som facktexter och även mer specifikt som teknolekter och minilekter (Nordman 1994: 20–27; Ingo 2007: 226). Om man utgår från budskapet, kan bruksanvisningar kategoriseras som facktexter (Nordman 1994: 33–34). En bruksanvisning måste vara så entydig att läsaren med hjälp av den kan använda till exempel en diskmaskin på ett korrekt sätt (Ingo 2007: 226). Precis som för matrecepten är mottagargruppen för bruksanvisningar relativt stor och heterogen och bruksanvisningars budskap är öppet för de flesta mottagare även om det kan kräva vissa kunskaper och träning för att kunna förstå budskapets innehåll. Sådana minilekter kan sägas ligga nära allmänspråket eller i vissa fall även inom det. Budskapet i bruksanvisningar förmedlas av en specialist och därför stämplas budskapet av den speciella situationen eftersom det semantiska innehållet är begränsat och bruket av textfunktioner är snävt. (Nordman 1994: 33–34.) Bruket av textfunktioner är snävt eftersom bruksanvisningar är envägskommunikation i skriftlig form och de är instruktiva samt uppmanar till handling (Nordman 1994: 48).

2.2 Teknisk kommunikation

Antalet olika tekniska program och anordningar ökar hela tiden. Vi kommer i kontakt med teknik varje dag, och för att kunna använda de olika tekniska verktygen rätt, effektivt och tryggt, behöver vi teknisk kommunikation. Olika forskare definierar teknisk kommunikation på olika sätt. Enligt Suojanen (2007: 154) fungerar teknisk

kommunikation som en bro mellan människan och maskinen. Byrne (2006: 48) säger att teknisk kommunikation hjälper läsare att klara av problem. Markel (2012: 4) däremot definierar teknisk kommunikation som en process där man hittar, använder och sprider information. Burnett (2005: 6) anser att teknisk kommunikation är ett retoriskt begrepp. Hon motiverar detta med att det i teknisk kommunikation produceras teknisk information på ett lämpligt och övertygande sätt för en bestämd publik med ett särskilt syfte. Burnett skriver att retorik är konsten att kommunicera väl och övertygande och att det är det som är ändamålet med teknisk kommunikation.

Tekniskt skrivande är en del av teknisk kommunikation. I teknisk kommunikation planerar och producerar man information till användare. Att producera information är tekniskt skrivande. (Suomen teknisen viestinnän yhdistys ry 2016.) I tekniskt skrivande är det vanligt att följa vissa konventioner för att nå enhetlighet. Med konventioner i tekniskt skrivande menas att tekniska kommunikatörer följer bland annat vissa fastställda konstruktioner och grammatiska strukturer (Burnett 2005: 791–798). Bruksanvisningar är en form av teknisk kommunikation liksom också rapporter, kontrakt, apparatbeskrivningar, reservdelslistor eller webbsidor med onlinehjälp eller ofta förekommande frågor (Suojanen 2007: 155; Suomen teknisen viestinnän yhdistys ry 2016).

En person som arbetar med teknisk kommunikation benämns teknisk skribent eller teknisk kommunikatör. Markel (1998: 2) och Suojanen (2007: 156) anser att teknisk kommunikatör är en bättre benämning därför att arbetsuppgifterna ofta innebär att ta hänsyn till grafiska och visuella element i planering av dokument. En teknisk kommunikatör arbetar sällan helt självständigt eftersom arbetsmiljön är mycket social. Tekniska kommunikatörer skriver ett dokument med hjälp av till exempel produktutvecklare, experter, marknadsföringspersonal, testare, grafiska formgivare, översättare och terminologer och måste där finna kompromisser mellan olika synpunkter. (Grice 1989: 31; Suojanen 2007: 156.) En teknisk kommunikatör ska kunna ställa sig in i användares situation och finna lösningar med tanke på användaren. Stresstålighet, förmåga att samarbeta, social kompetens, flexibilitet och förmåga att fatta

självständiga beslut är viktiga egenskaper för en teknisk kommunikatör eftersom tidtabellerna är ofta stränga. (Suojanen 2007: 156.)

I tekniskt skrivande är det viktigt att känna till sin målgrupp och läsekrets. Texter är alltid riktat till en viss publik som en teknisk kommunikatör ska ta hänsyn till när hen skriver en text. Schriver (1997: 155–162) presenterar tre olika sätt att analysera en läsekrets. Företag kan till exempel göra en profil av den hypotetiska läsekretsen där man presentera bland annat läsekretsens ålder, kön, värden och inställningar. En annan möjlighet är att bygga en mental modell av den hypotetiska läsaren. I den här modellen får den tekniska kommunikatören använda sin fantasi och kreativitet när hen formar en bild av sin kommande läsare. Det tredje sättet att analysera målgruppen är genom läsarnas feedback. I den här analysen sätts vikten på hur folk läser och tolkar dokument i vissa situationer. Genom att analysera läsekretsen är det möjligt att skriva dokument som motsvarar läsarnas förväntningar och är läsarvänliga.

2.3 Framställning av bruksanvisningar

Bruksanvisningarnas huvudfunktion är att instruera läsarna och få dem att agera på ett visst sätt (Suojanen, Koskinen och Tuominen 2012: 32). För att nå det här syftet måste den tekniska kommunikatören komma ihåg att människorna läser på olika sätt och har varierande strategier att tillägna sig information (Byrne 2006: 157). Byrne (2006: 157) påpekar att en del läsare utför exempelvis uppgiften samtidigt som de läser bruksanvisningen medan andra läser igenom hela bruksanvisningen innan de börjar använda produkten. En del kan bara ögna igenom bruksanvisningen för att hitta den informationen som de behöver just då.

Att känna till läsekretsen och olika lässtrategier hjälper den tekniska kommunikatören att framställa en bruksanvisning som är användbar. Användbarheten är en anmärkningsvärd del av bruksanvisningar. Dumas och Redish (1999: 4–6) påpekar att produkter används som hjälpmedel för att utföra en önskad uppgift. Användbarheten av en bruksanvisning beror på hur länge det tar för en läsare att hitta den nödvändiga

informationen och om den angivna informationen hjälper läsaren att utföra sin uppgift framgångsrikt.

Det är vanligt att ha bilder och illustrationer i bruksanvisningar. Bilder och illustrationer kan till exempel presentera produktens olika delar, visa produktens rätt position eller illustrera hur produkten ska monteras ihop (Burnett 2005: 799). Enligt Burnett (2005: 799) kan visuella element användas för att balansera det skriftliga innehållet, underlätta förståelsen eller göra bruksanvisningen mera tilltalande. Hon säger att det är önskvärt att bilder och den tillhörande texten placeras så nära varandra som möjligt samt att bilderna markeras exempelvis med siffror så att läsaren vet vilken bild texten syftar på. Burnett påminner också om att bildernas kvalitet spelar en stor roll. Om bildernas upplösning eller kvalitet är dålig, är bilderna inte användbara. Bilderna måste ha en tillräckligt bra kvalitet så att läsaren kan urskilja detaljer på bilden. I mitt undersökningsmaterial illustrerar bilderna bland annat produktens olika delar och konstruktion, säkerhetsavstånd, kopplingsscheman och hur produkten monteras ihop.

För att lekmän ska kunna förstå det som sägs i en bruksanvisning, bör teknisk jargong undvikas så långt som möjligt. Förklaringar behövs ofta om den tekniska kommunikatören har valt att använda tekniska termer i stället för allmänt kända ord eller uttryck. Att kunna välja lämpliga ord och uttryck hänger ihop med att känna till sin läsekrets. Om kommunikatören förmodar att publiken inte känner till en term eller ett uttryck, ska de förklaras. Användning av främmande ord kan dock vara nödvändigt i vissa situationer. En bruksanvisning kan innehålla en beskrivning av en process som kräver en teknisk förklaring där nya termer används. I sådana fall är det relevant att förklara de använda termerna. (Burnett 2005: 522, Tukes 2016: 7.)

Textens disposition och struktur hjälper också i läsning av bruksanvisningar. Rubriker och underrubriker underlättar visualisering av en text. Burnett (2005: 389) konstaterar att rubriker sätter namn på olika delar av informationen och identifierar delarnas relevans i dokumentet samt ger struktur till innehållsförteckningen. Olohan (2016: 60) poängterar att rubriker tillika kan möjliggöra att läsarna snabbt kan hitta den informationen som de behöver och bestämma om den är relevant för deras behov.

Burnett (2005: 389) säger också att rubriker ger läsaren både en skriftlig och mental paus då läsaren ögnar igenom innehållet. Bruksanvisningarna för de vedeldade bastuugnarna i mitt undersökningsmaterial har innehållsförteckningar där läsarna kan se hur bruksanvisningen är strukturerad. Bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna har inte innehållsförteckningar, men informationen är dock indelad under olika rubriker enligt sakinnehållet. I undersökningsmaterialet följer bruksanvisningarna i allmänhet följande struktur: inledning, innan montering av bastuugnen, bastuugns montering och användning av bastuugnen.

Som Narvi Ab:s produktionsdirektör Manu Nummela (2016) skriver i sitt e-postmeddelande, är deras bruksanvisningar riktade till en vanlig slutanvändare. Läsekretsen består inte av specialister utan lekmän som behöver förklaring av facktermer. Bruksanvisningar för konsumentprodukter, såsom bastuugnar, är i allmänhet skrivna så att lekmän eller icke-specialister kan förstå dem (Olohan 2016: 57). Av läsare av bruksanvisningarna i min undersökning krävs dock förståelse av en del tekniska ord som till exempel *täcklock* och *anslutningsrör*. Läsaren behöver veta vad de här bastuugnsdelarna är eftersom de inte beskrivs i texten.

I den globaliserade världen måste en teknisk kommunikatör ofta tänka på en internationell läsekrets. Sannolikheten att bruksanvisningarna kommer att översättas är stor och detta måste beaktas redan i skrivfasen. Information som är förståelig i en kultur kan vara obegriplig i en annan, eller information som är berömmande i en kultur kan vara förolämpande i en annan (White 1996: 32). Att anpassa översättningar till nya kulturer är översättarens arbete. En teknisk kommunikatör kan dock hjälpa översättaren genom att använda sådana visuella element som kan bli förstådda i många olika kulturer (Burnett 2005: 782). Enligt Burnett (2005: 785) innehåller sådana visuella element internationella ikoner, numrerade steg, närbilder och mänsklig inblandning som betyder att till exempel händer syns i bilden och visar hur man håller i produkten.

Utgångspunkter för att framställa en bra bruksanvisning är goda sakkunskaper i produktens användningsändamål och dess tekniska egenskaper. Produktens tillverkare har oftast bäst kännedom om dessa saker och därför är det naturligt att produktens

tillverkare upprättar bruksanvisningen. Alla produkterna är trots allt inte sådana som behöver levereras med bruksanvisningar så att de kan användas på ett tryggt och rätt sätt. Innan företaget väljer att lämna bort bruksanvisningen ska möjliga risker bedömas samt omdöme användas. Att lämna bort bruksanvisningen bör vara en exceptionell handling. (Tukes 2016: 5, 7.)

2.3.1 Lagstiftningens krav

I lagstiftningen ligger betoningen på att bruksanvisningarna levereras till kunden i en tydlig och begriplig form. I lagstiftningen betonas också att all information om varans säkerhet och om hur den används tryggt ska levereras till konsumenter. Lagarna stadgar även på vilka språk bruksanvisningar ska levereras till konsumenter.

Enligt konsumentskyddslagens 5 kap. 12 a § 2 mom. är varan felaktig om den levereras med bristfälliga anvisningar eller om de saknas. Enligt lagen måste anvisningarna innehålla information som behövs för varans installering, montering, användning, skötsel eller förvaring. Konsumenter ska också lämnas uppgifter om konsumtionsvarans faror och information om hur varan används på ett tryggt sätt. De här uppgifterna ska ges på ett klart och begripligt sätt. (Konsument säkerhetslag 9 §.) I allmänhet finns alla de nödvändiga uppgifterna som nämns i lagstiftningen i mitt undersökningsmaterial men några av de semantiska förändringarna orsakar dock problem till exempel i montering av bastuugnen.

Enligt 4 § i statsrådets förordning om uppgifter som skall lämnas om konsumtionsvaror och konsumenttjänster står det att konsumtionsvaran måste levereras med ”uppgifter som behövs för förebyggande av sådan fara för hälsa eller egendom som är förenad med en konsumtionsvara”. I förordningens åttonde paragraf står det även att uppgifter ska vara i tydlig och begriplig form samt att teckensnitt och teckengrad måste beaktas. I produktansvarslagens 3 § står det även att om produktens säkerhet inte är som förväntat, ska skadestånd betalas för skador som har tillkommit på grund av produktens bristfälliga säkerhet. Enligt den ovannämnda lagen är bruksanvisningar ett av de kriterierna enligt vilka produktens säkerhet bedöms enligt.

I enspråkiga kommuner ska texten på produkter ges åtminstone på kommunens språk och i tvåspråkiga kommuner ska den ges åtminstone på finska och svenska (Språklag 34 §). I princip behöver inte alla bruksanvisningar därmed översättas till finska eller svenska, men i praktiken är det nödvändigt eftersom de flesta produkter säljs även på olika webbplatser och inte bara i fysiska butiker. Internetbutiker ska erbjuda bruksanvisningar på de inhemska språken om de är riktade till finländare vilket till exempel finskspråkiga webbsidor antyder (Miettinen 2015). Anordningar som är avsedda för arbetsbruk ska alltid levereras med finsk- och svenskspråkiga bruksanvisningar (Lag om vissa tekniska anordningars överensstämmelse med gällande krav 2 § 1 mom.; 9 §). Alla bruksanvisningarna i mitt undersökningsmaterial är översatta åtminstone till svenska. Flesta av dem är också översatt till engelska, ryska och tyska. (Narvi Ab 2016j.)

2.3.2 Innehåll och språk

En bra bruksanvisning karaktäriseras av att den är lättläst och förståelig (Tukes 2016: 7). På språklig nivå finns det flera aspekter som bidrar till bruksanvisningarnas läsbarhet och som den tekniska kommunikatören ska ta hänsyn till. Säkerhets- och kemikalieverket (Tukes 2016) har till exempel upprättat en handbok vars funktion är att hjälpa i utarbetning av bruksanvisningar. Handboken har information om hur språk som borde användas och vad en bra bruksanvisning borde innehålla. De som framställer bruksanvisningar är inte tvungna att följa säkerhets- och kemikalieverkets handbok, men de är tvungna att följa europeiska standarder. CENELEC, som är ansvarig för att fastställa standarder på det elektrotekniska området i Europa, har år 2012 godkänt standarden EN 82079-1 om framställning av bruksanvisningar (SFS-EN 82079-1; CENELEC 2017). Standarden gäller i alla CENELEC-länder och är därmed införd som nationell standard också i Finland (SFS-EN 82079-1).

Enligt Tukes (2016: 7) borde språket i bra bruksanvisningar karaktäriseras av korta och enkla meningar samt av aktiva former. Tukes (2016: 7) rekommenderar också att en sats innehåller bara en sak. De här instruktionerna överensstämmer med det som sägs om

skrivstilen i standarden SFS-EN 82079-1 (2012: 58). I tabell 1 finns exempel på skrivstilen som rekommenderas.

Tabell 1. Exempel på skrivstilen (SFS-EN 82079-1: 59) [egen översättning till svenska]¹

Rekommendation	Att föredra	Att inte föredra
Använd verbets aktiva form i stället för passiva.	Stäng av strömmen.	Försäkra dig om att strömmen är avstängd.
Var hellre påstridig i att använda befallningar än svagare former.	Ta inte bort flikar.	Flikarna borde inte tagas bort.
Formulera anvisningar hellre med handlingsverb än abstrakta substantiv.	Använd, undvik	Användande, undvikande
Tala direkt till användare i stället för att säga vad de skulle kunna göra.	Dra den svarta spaken mot dig.	Användare ska dra den svarta spaken bort från maskinen.
Undvik dubbel negation.	Använd endast säkringar av typ 3 A	Använd inte andra säkringar än 3 A.
Undvik ord som förväxlas lätt med varandra (speciellt med prefix som ser ut och låter likadana).	(Flammable contents)* Hög(/låg)känslighet	(Inflammable contents) Hyper(/hypo)känslighet

*Denna punkt orsakar inte lika mycket problem i svenskan på grund av språkets karakteristiska särdrag.

I tabell 1 kommer det fram att det är önskvärt att använda imperativa former och handlingsverb samt att tala direkt till användaren. I standarden betonas också vikten att uttrycka innehållet enkelt och att undvika ord som kan skapa förvirring. Genom att använda den rekommenderade skrivstilen blir språket i bruksanvisningar förståeligt och tillgängligt. Mitt undersökningsmaterial har dock både aktiva och passiva meningar vilket inte är enhetligt med standardens rekommendationer.

¹ Den ursprungliga tabblån är på engelska även i den finska standarden och jag har själv översatt den till svenska.

Bruksanvisningarnas innehåll regleras också av europeiska standarder. Enligt standarden EN 82079-1 ska bruksanvisningarna beskriva produktens funktionalitet och förutse användares frågor samt svara på dessa frågor (SFS-EN 82079-1: 36). Själva bruksanvisningen ska markeras på ett unikt sätt så att den kan identifieras. Markeringen ska bland annat innehålla ett identifikationsnummer, utgivningsdagen och ett möjligt kontroldataum samt kontaktuppgifter för utgivaren. (SFS-EN 82079-1: 36; Tukes 2016: 8.)

Utöver själva bruksanvisningens identifiering ska en bruksanvisning också innehålla en beskrivning av produkten. Beskrivningen ska innehålla produktens namn, serienummer, modell och/eller typ, en generell beskrivning av kapacitet och egenskaper samt av förutsättningar som behövs för produktens montering (SFS-EN 82079-1: 36). Enligt Tukes (2016: 8) kan dessa egenskaper vara tekniska, fysiska eller elektriska. Möjliga garantivillkor ska även beskrivas i bruksanvisningen (Tukes 2016: 8).

En väsentlig del av bruksanvisningarna är säkerhetsinformation. Säkerhetsinformationen borde indelas i tre olika grupper: anmärkningar om säkerhet, varningsmeddelanden och varselmärkningar. I allmänhet borde säkerhetsinformation innehålla säkerhetsprinciper och uppgifter om begränsad användning, riskfaktorer samt säkerhetsåtgärder. Till säkerhetsinformationen hör också att berätta om möjliga hälsorisker som uppstår om lämpliga säkerhetsåtgärder inte har vidtagits. (SFS-EN 82079-1: 38.)

Härutöver ska en bruksanvisning redogöra för förberedelser som ska göras före produktens ibruktagande och informera om användning av produkten. Information om förberedelser som ska göras före produktens ibruktagande kan till exempel handla om lagring, transport, installation eller montering. (SFS-EN 82079-1: 42; Tukes 2016: 8.) Uppgifterna om användning av produkten ska innehålla en beskrivning av hur produkten fungerar normalt och tryggt samt hurdana funktioner som inte är normala. Då användningen av produkten beskrivs ska bland annat uppgifter om användningsmiljö och produktens korrekta bruk anges. (SFS-EN 82079-1: 44.)

Enligt standarden EN 82079-1 ska bruksanvisningarna också innehålla information om feltilstånd, underhåll och kassering (SFS-EN 82079-1: 46–52). Användare har rätten att få tillräckligt med information om feltilstånd och om korrekta tillvägagångssätt i sådana situationer (Tukes 2016: 8). Anvisningar för produktens underhåll ska även anges om användare själv kan underhålla den. Även om användaren inte kan underhålla produkten, ska bruksanvisningen innehålla uppgifter om produktens underhåll men då ska de rikta sig till fackmän. (Tukes 2016: 8.) Bruksanvisningarna ska också beskriva hur produkten ska hanteras, återvinnas eller kasseras efter att den inte längre behövs (SFS-EN 82079-1: 52).

I tabell 2 har jag sammanfattat de viktigaste aspekter som ska tas hänsyn till vid framställning av bruksanvisningar.

Tabell 2. Aspekter som ska tas hänsyn till vid framställning av bruksanvisningar

Aspekt	Förklaring
Målgrupp	Bruksanvisningen riktar sig till en viss målgrupp och läsekrets som ska tas hänsyn till t.ex. genom att undvika teknisk jargong och genom att förklara främmande ord och termer.
Användbarhet	För att skapa en användbar bruksanvisning ska läsekretsen och bruksanvisningens funktion beaktas.
Bilder och illustrationer	Bilder och illustrationer kan användas för att underlätta förståelsen. Bilderna, illustrationerna och därtill hörande texterna ska placeras nära varandra.
Disposition och struktur	Innehållsförteckningen och rubriker hjälper i visualisering av en text och möjliggör att läsarna snabbt kan hitta den informationen som de behöver.
Språkstil	Enligt lagar och standarden om framställning av bruksanvisningar ska bruksanvisningarna ha klart och entydigt språk med aktiva former och direkt tilltal.
Innehåll	Bruksanvisningarnas innehåll stadgas i lagar och definieras i standarden om framställning av bruksanvisningar.

Att framställa en bruksanvisning börjar med att identifiera målgruppen. Genom att känna till sin läsekrets är det möjligt för en teknisk kommunikatör att skapa en bruksanvisning som är användbar och har lämpligt språk. Innehållsmässigt är det viktigt att komma ihåg de aspekterna som nämns i olika lagar och standarder. I de finska lagarna stadgas också att bruksanvisningarna måste ges både på finska och på svenska.

3 OM ÖVERSÄTTNING

Att definiera översättning har varit problematisk genom tiderna, och forskare har gett många olika definitioner. Enligt Catford (1965: 20) kan översättning definieras som att textmaterial i källspråket ersätts med ekvivalent textmaterial i målspråket. Nida och Taber (1969: 12) anser att i översättning återger översättaren den närmaste naturliga ekvivalent om källspråkets budskap, för det första med tanke på budskapet och för det andra enligt stilen. Ingo (2007: 15) ger följande lite färskare beskrivning av översättning: ”Översättning är att på målspråket uttrycka det som uttrycks på källspråket på ett pragmatiskt, stilistiskt, semantiskt och strukturellt välfungerande och även med hänsyn till situationella faktorer så långt som möjligt likvärdigt sätt”. I sin beskrivning kombinerar Ingo många av de tidigare definitionerna för att nå en uttömmande definition.

I det här kapitlet berättar jag först om själva översättningsprocessen (3.1) och sedan presenterar jag fackspråklig översättning och översättning av bruksanvisningar (3.2). Efter det ger jag en beskrivning av de semantiska förändringar som är centrala i min undersökning (3.3).

3.1 Översättningsprocessen och översättningens grundaspekter

Englund Dimitrova (2010: 406) beskriver översättningsprocessen som kognitiv aktivitet där översättaren producerar en text på målspråket som baserar sig på en källtext på ett annat språk. Ingo (2007:29) däremot jämför processen med brobyggande. Ingo (1991: 92) anser vidare att översättningsprocessen består av tre olika skeden: analys, överföring och bearbetning. Under dem ska översättaren ta hänsyn till översättningens grundaspekter: struktur, varietet, semantik och pragmatik (Ingo 2007: 21). Trots att man kan särskilja olika skeden i översättningsprocessen, är det i praktiken nästan omöjligt att avgränsa dem så klart eftersom de inte är fristående från varandra. Översättningsprocessens olika skeden sammanhänger med varandra och hos en erfaren översättare är det svårt att skilja åt dem. (Ingo 1991: 92–93.) Det är också svårt att

undersöka översättningsprocessen eftersom processen är invecklad och den sker delvis i översättarens hjärna. (Ingo 2007: 29; Englund Dimitrova 2010: 406.)

Det första skedet i översättningsprocessen är analyskedet. I analyskedet bekantar översättaren sig med källtexten och skaffar sig genomgående och omfattande vetskap om texten. Översättaren ska analysera textens semantiska innehåll och dess pragmatiska syfte. En grundlig förståelse av källtexten hjälper översättaren att finna exakta översättningsmotsvarigheter som motsvarar innehållet och syftet. I analyskedet beaktar översättaren också källtextens grammatiska struktur och språkliga varietet. Ett tecken på en kompetent översättare är att hen förstår både källspråkets och målspråkets grammatiska strukturer på alla språkliga nivåer. Att kunna igenkänna språkliga varieteter och stilar i källtexten innebär att översättaren tar hänsyn till bland annat textens funktion, kontexten där texten används och framställningssättet. En grundlig och omfattande analys av källtexten hjälper översättaren i de två andra skedena av översättningsprocessen. (Ingo 1991: 93–94; Ingo 2007: 65–126.)

I överföringskedet, som är det andra skedet i översättningsprocessen, överför översättaren den analyserade källtexten till målspråket. Först når källtexten en så kallad källspråklig mellanstruktur i översättarens hjärna. Sedan överförs den källspråkliga mellanstrukturen till målspråklig mellanstruktur. Innehållet är i det här skedet semantiskt korrekt men dispositionen söker ännu sin form. Vanligen producerar översättaren inte konkret text i det här skedet utan det sker först i det sista skedet av översättningsprocessen. (Ingo 1991:165–166.)

Det sista skedet i översättningsprocessen är bearbetningsskedet och där får översättningen en konkret form. I det här skedet bearbetar översättaren de målspråkliga mellanstrukturerna från överföringskedet till en idiomatisk översättning. Om översättaren har gjort ett grundligt arbete i analyskedet underlättar det hans arbete i bearbetningsskedet och det är mera sannolikt att översättningen motsvarar källtexten på alla nivåer. I bearbetningsskedet måste översättaren igen beakta de fyra grundaspekterna: struktur, varietet, semantik och pragmatik. (Ingo 1991: 216.) Källtextens grammatiska struktur påverkar även översättningens struktur men

översättningen formuleras dock på målspråkets villkor. Den andra grundaspekten är språklig varietet och den bestämmer översättningens stil. När översättningen formuleras måste olika stilarter och språkformer beaktas. Det viktigaste målet för en översättare är att överföra källtextens betydelse. Enligt den semantiska grundaspekten ska översättaren överföra källtextens betydelse till översättningen så noggrant som möjligt. Ytterligare ska översättaren säkra att översättningen passar till den kommunikationssituationen där den ska användas, det vill säga att översättaren beaktar den pragmatiska aspekten. Översättningen ska fungera i målspråkets kultur och samhälle. (Ingo 2007: 65–126.)

3.2 Fackspråklig översättning och översättning av bruksanvisningar

Enligt Ingo (2007: 226–227) finns det många aspekter som en översättare måste beakta vid översättning av facktexter. Språket i facktexter ska vara homogent och det ska koncentrera sig på sakinnehållet. Brukstexter, såsom bruksanvisningar, är kortlivade eftersom då nästa modell av en produkt kommer på marknaden kan den föregående modellens bruksanvisning vara föråldrad. Facktexternas funktion är att förmedla information och göra det objektivt. För att skapa idiomatiska översättningar borde en översättare respektera bruksnormer och traditioner av textsortskonventioner som varierar från textsort till textsort. (Ingo 1991: 36; 2007: 226–227.)

Det är viktigt att översättaren förstår de tekniska och vetenskapliga idéerna som förmedlas genom de texter som hen översätter (Olohan 2016: 15). Ofta måste översättaren kontakta fackmän eller bekanta sig med produktens konstruktion och funktion för att skapa en helhetsbild av produkten och dess bruk. Översättning av facktexter förutsätter också att översättaren har förmågan till tekniskt tänkande och till slutledningsförmåga. (Ingo 2007: 226.) Översättning av bruksanvisningar är ofta projektarbete där tidtabellerna är stränga och därför krävs det även en bra stresstålighet, flexibilitet och förmåga att samarbeta. (Suojanen 2007:156.)

Fackspråklig översättning ställer också andra krav på översättaren. Fackspråklig översättning förutsätter att översättaren har encyklopedisk kunskap och kan utnyttja

allmänna uppslagsverk, handböcker och faktaböcker. Därför är det viktigt att kontinuerligt följa med utvecklingen inom området och dess terminologi eftersom utvecklingen är snabb inom fackområdena. (Ingo 1991: 36–37, 265.) För att finna de rätta översättningsmotsvarigheterna inom en specialiserad vokabulär har översättaren nytta av korpusar. I en korpus har man samlat texter som kan vara antingen skrivna texter eller transkriberat tal. Genom att göra en sökning i en korpus kan översättaren se i hurdana sammanhang ord, termer och fraser används. För att underlätta översättningsarbetet i senare uppdrag är det nyttigt för en översättare att skapa en egen termlista. Det sparar tid eftersom då behöver översättaren inte söka upp samma termer om och om igen. (Olohan 2016: 27–42.)

Framställning av bruksanvisningar beskrivs i standarden EN 82079-1 (se avsnitt 2.3.2) och där nämns även översättning av bruksanvisningar. Enligt standarden är professionella översättare ansvariga för översättningen inklusive granskningen och korrekturläsningen. Standarden nämner också att översättaren borde ha grundläggande kunskaper i kommunikation, speciellt i teknisk kommunikation, och att talspråkliga uttryck samt otypiska regionala varianter borde undvikas. (SFS-EN 82079-1: 34.) I översättning av bruksanvisningar behöver man ofta också översätta olika klausuler som brukar ha en etablerad struktur, och i sådana fall är det bra att bekanta sig med målspråkets konventionella klausuler (Olohan 2016: 66–67).

Bruksanvisningar kan även innehålla landspecifik information, som till exempel information om elektroniska anslutningar eller om kassering samt servicenummer. Då är det översättarens uppgift att värdera om det är nödvändigt att översätta dessa. I vissa fall kan det vara bra att lämna bort sådan information som uppdragsgivaren inte har gett ersättande information om. (Olohan 2016: 67–68.)

Bruksanvisningarnas huvuduppgift är att vägleda läsaren genom en rad handlingar men de kan även ha ett informativt eller säljfrämjande syfte (Olohan 2016: 77). Därför måste översättaren kunna göra några av de uppgifter som en teknisk kommunikatör normalt gör. Översättaren måste säkra att de som läser översättningen lätt kan följa

anvisningarna och agera enligt dem. Översättaren måste alltså anpassa texten enligt läsekretsen. (Byrne 2006: 16–17.)

3.3 Semantiska förändringar

Enligt Ingo (1991: 254) är översättarens huvuduppgift att överföra betydelseinnehållet. Formen är sällan viktigare än innehållet och när formen är viktigare är det vanligtvis fråga om vissa expressiva och estetisk-poetiska texter, till exempel dikter (Ingo 1991: 254). Därför finns det ett bra motiv för att bedöma översättningen enligt överföringen av betydelsen. Överföringen av betydelsen kan undersökas genom frivilliga översättningsbyten, såsom tillägg och utelämnningar (Huhtala 1995: 44), men enligt Ingo (1991: 254) borde inexaktheter, betydelsenyanser samt direkta fel också granskas.

Under översättningsprocessen kan det ske ändringar eller byten mellan källtexten och översättningen. Dessa byten kallas översättningsbyten och de kan vara antingen *obligatoriska* eller *frivilliga*. (Catford 1965: 73; Huhtala 1995: 38–44.) I min undersökning fokuserar jag endast på frivilliga översättningsbyten, men för att kunna skilja mellan de två typerna redogör jag här också för obligatoriska översättningsbyten.

Catford (1965) har gjort en av de mest kända framställningar av obligatoriska översättningsbyten. Catford delar obligatoriska översättningsbyten i två huvudtyper: *nivåbyten* och *kategoribyten*. Med nivåbyten menar Catford sådana byten där ett uttryck i källtexten får en översättningsmotsvarighet på en annan lingvistisk nivå. (Catford: 1965: 73.) Detta kan bland annat betyda att ett grammatiskt fenomen i källtexten kan uttryckas med lexikaliska medel i översättningen. Till exempel *muuan mies* på finska skulle på svenska uttryckas som *en man*. I finskan behövs substantivets obestämdhet förklaras med ett ytterligare ord (lexikaliska medel), och i svenskan markeras obestämdhet genom obestämd form (grammatiska medel). (Huhtala 1995: 40.)

Enligt Catford (1965: 77–79) kan kategoribyten indelas i fyra olika typer: *strukturbyten*, *klassbyten*, *enhetsbyten* och *intrasystembyten*. Ett strukturbyte kan betyda att en struktur

i källtexten ersätts med en annan struktur i översättningen. Ett element i källtexten kan exempelvis byta plats i översättningen och orsaka en förändring i ordföljden. (Vehmas-Lehto 1999: 50–51.) Vid ett klassbyte hör översättningsmotsvarigheten till en annan klass än uttrycket i källtexten. I källtexten kan uttrycket vara till exempel ett substantiv och i översättningen kan det vara ett adjektiv. (Catford 1965: 79; Huhtala 1995: 42.)

Vid ett enhetsbyte ersätts en enhet i källtexten med en enhet som är av en annan rang i översättningen (Catford 1965:79). Detta kan betyda till exempel att något som uttrycks genom ett morfem i källtexten uttrycks genom ett ord i översättningen (Huhtala 1995: 42). Den sista typen under kategoribytten är intrasystembyten. Termen intrasystembyte används för sådana fall där ett översättningsbyte sker internt inom ett system. Ett intrasystembyte kan ske då källspråket och målspråket har likartade språkliga system, men i översättningsskedet väljer översättaren att använda en icke-motsvarighet. (Catford 1965: 80.) Finskan och svenskan har till exempel likadana numerussystem med singularis och pluralis, men den motsvarande översättningen för svenskans *sax* (singularis) är i finskan ändå *sakset* (pluralis) (Ingo 1991: 172).

De obligatoriska översättningsbytena beror på olikheter mellan källspråket och målspråket. Olikheter i de språkliga systemen orsakar förändringar mellan källtexten och översättningen. Enligt Huhtala (1995: 44) uppstår däremot ett frivilligt översättningsbyte då ”något element i originalet resp. i översättningen inte har någon direkt motsvarighet i översättningen resp. originalet”, det vill säga tillägg eller utelämnningar. Huhtala (1995:44) konstaterar att det är fråga om ett frivilligt översättningsbyte även då ett element i källtexten har en motsvarighet i översättningen men som inte är en lexikonmotsvarighet. I sådana fall kan översättaren ordna elementen på ett annat sätt än i källtexten. De frivilliga översättningsbytena är med andra ord inte beroende på olikheter mellan olika språksystem utan de uppstår på grund av översättarens val i översättningsskedet.

Nedan presenterar jag de semantiska förändringar som är aktuella i min undersökning. Jag börjar med att presentera tillägg (3.3.1) och utelämnningar (3.3.2). Efter dessa följer

beskrivningar av betydelsenyanser och inexaktheter (3.3.3) samt av semantiska fel (3.3.4) Uppläggningsen följer Rune Ingos (1991: 254–255) kategorisering.

3.3.1 Tillägg

Med ett *tillägg* avses sådant textmaterial som finns i översättningen men som inte har någon direkt motsvarighet i källtexten (Huhtala 1995: 44). Ett tillägg kan vara vilken grammatisk enhet som helst som bär en betydelsekomponent, till exempel morfem, ord, ordfogning, sats eller mening. Ett tillägg kan påverka översättningens betydelse men ett tillägg kan också vara sådan information som finns någon annanstans i källtexten eller som kan läsas mellan raderna. (Ingo 1991: 254–255; Huhtala 1995: 44–45.) Ingo (1991: 255) särskiljer två olika typer av tillägg enligt tilläggets semantiska innehåll. De här två typerna kallas *semantiska tillägg* och *explicitgörande tillägg*.

Ett sådant tillägg vars betydelsekomponenter inte framgår av källtextens kontext direkt eller indirekt kallas semantiska tillägg (Ingo 1991: 86). Vid ett semantiskt tillägg tillkommer det nya betydelsekomponenter utöver dem som finns i källtexten. Orsaker till att tillägga nya komponenter kan vara att skapa balans i översättningen eller få den att låta flytande. (Ingo 2007: 123–124.) Semantiska tillägg görs främst när det finns ett konkret behov att förklara innehållet mera exakt. Det kan till exempel handla om att popularisera facktexter eller om att anpassa innehållet för en mottagare som kommer från en annan kultur. Att popularisera betyder i det här fallet att göra texten mera lättillgänglig till exempel genom förenkling (Norstedts svenska ordbok 2012). Meningen ”I saw a man in the street” och meningens svenska översättning ”Jag såg en *gammal* man på gatan” är Ingos (1991: 86) exempel på ett semantiskt tillägg. I Ingos exempel berättar det tillagda adjektivet i den svenska översättningen om mannens ålder. I den engelska meningen står det ingenting om mannens ålder och i princip kan mannen vara i vilken ålder som helst. Det är svårt att säga varför tillägget har gjorts här, men det kan till exempel vara frågan om ouppmärksamhet från översättarens sida.

Den andra typen av tillägg är explicitgörande tillägg. Vid ett explicitgörande tillägg uttrycker översättaren sådant som inte direkt står i källtexten men som framgår av

tidigare sammanhang eller kan läsas mellan raderna. I praktiken tillkommer det inte någon ny information av tillägget. Ibland är det bra att använda explicitgörande tillägg eftersom det kan underlätta att förstå texten. I vissa fall kan den som skriver en text vara så koncentrerad på sitt eget ämne att hen inte kommer ihåg att skriva tillräckligt detaljerat eftersom ämnet är så självklart för hen själv. Vid ett explicitgörande tillägg är det avgörande vad man kan förvänta sig att en vanlig läsare orkar ”hålla reda på” utan att detaljer som har nämnts tidigare behöver upprepas. (Ingo 2007: 123–124.) Ingo (1991: 86) ger följande exempel på explicitgörande tillägg:

(2) Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna. Matka tehdään heti joulun jälkeen.

Vi far till Sverige nästa år. *Sverigeresan* sker genast efter julen.

I exempel 2 framgår det i den finska källtextens första mening tydligt att det är frågan om en resa till Sverige. Översättaren har ändå valt att uttrycka klart i ord sådant som framgår av sammanhanget i den finska texten. Det är alltså ett explicitgörande tillägg.

3.3.2 Utelämningar

Motsatsen till ett tillägg är en *utelämning*. Vid en utelämning har översättaren gjort en förändring där något element som finns i källtexten blir översatt. Såsom i fallet med ett tillägg kan en utelämning vara en grammatisk enhet som bär en betydelsekomponent såsom morfem, ord, fras, sats eller mening. (Huhtala 1995: 45.) Enligt Davies (2007) kan en utelämning göras på grund av att översättaren anser att ett ord eller ett uttryck är överflödigt eller omöjligt att översätta. Ett överflödigt ord kan vara till exempel ett utfyllnadsord som *alltså* som inte bär någon semantisk betydelse. Kulturbundna ord och uttryck kan vara omöjliga att översätta eftersom motsvarande uttryck nödvändigtvis inte finns på målspråket. Davies (2007) påstår också att gränsdragningen mellan hurdan information som är nyttig och redundant beror på kontexten. Ingo (1991: 255) påminner dock om att utelämningar är allvarligare än tillägg eftersom texten blir semantiskt fattigare på grund av utelämningen och därmed kan utelämningen ha en störande effekt på informationsflödet. Översättaren måste överväga om skäl till att utelämna ett ord eller ett uttryck är mera betydande än de möjliga störande effekterna på

informationsflödet. Ingo (1991: 255) särskiljer två typer av utelämningar: *semantiska utelämningar* och *implicitgörande utelämningar*.

Semantiska utelämningar är sådana utelämningar där alla betydelsekomponenter i källtexten inte återges i översättningen. Informationen som lämnas bort står inte mellan raderna eller framgår inte heller av tidigare sammanhang vilket betyder att information förloras. Om översättaren väljer att lämna bort information i översättningen ska hen alltid ha vägande skäl till det. I vissa fall kan utelämningar vara acceptabla, till exempel för rytmens skull, som till exempel i dikter. Utelämningar som sker till följd av slarv, förbiseenden och lättja är inte godtagbara. (Ingo 2007: 124.) Ett exempel på semantisk utelämning är den engelska meningen ”I saw an *old* man in the street” och dess svenska översättning ”Jag såg en man på gatan” (Ingo 1991: 86). I det engelska exemplet framgår mannens ålder men i den svenska översättningen står det ingenting om det. I översättningen har sådan information lämnats bort som inte framgår av sammanhanget, och detta kan inte ses vara acceptabelt.

Implicitgörande utelämningar är den andra typen av utelämningar och motsatsen till explicitgörande tillägg. En implicitgörande utelämning innebär att översättaren lämnar bort ett ord eller ett uttryck men det semantiska innehållet kan läsas mellan raderna eller det framgår av kontexten. Risken med dylika utelämningar är att ouppmärksamma läsare inte märker det innehåll som inte uttrycks explicit. (Ingo 2007: 124.) Ingo (1991: 86) ger följande exempel på en implicitgörande utelämning:

- (3) Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna. *Ruotsinmatka* tehdään heti joulun jälkeen.

Vi far till Sverige nästa år. Resan sker genast efter julen.

I exempel 3 har ordet *Ruotsinmatka* översatts med ordet *resan*. I det här fallet har det ingen semantisk betydelse eftersom läsaren förstår av sammanhanget att det är tal om en resa till Sverige.

3.3.3 Betydelsenyanser och inexaktheter

Ord och uttryck kan ha flera olika motsvarigheter i ett annat språk och valet av den rätta motsvarigheten beror på kontexten. Om översättaren väljer fel motsvarighet eller ett begrepp som har för vid eller för snäv betydelse, är det frågan om ett översättningsfel i Ingos kategori *betydelsenyanser* och *inexaktheter* (Ingo 1991: 256). Enligt Ingo (1991: 256) kan nyansskillnader och inexaktheter till exempel förvrida information, ge läsarna en fel uppfattning eller vilseleda dem. Betydelsenyans är ett fenomen där ett ord i översättningen inte motsvarar ordet i källtexten trots att de har samma grundbetydelse eller har några gemensamma semem. Ingo (1991: 256) ger finskans *roskia* som ett exempel på ett ord som kan få en semantisk inexakt översättning. Ordet kan översättas till svenska bland annat med orden *sopor*, *avfall* och *skräp* beroende på kontexten. Översättaren måste välja den översättningsmotsvarighet som passar kontexten i fråga. Att använda mångtydiga ord är vanligt till exempel i reklam och sloganer. Mångtydiga ord är svåra att översätta eftersom en översättningsmotsvarighet inte nödvändigtvis är mångtydigt på samma sätt som källspråkets ord är. Till exempel *Nahkapaikka* som butiksnamn är svårt att översätta eftersom ordet *paikka* kan ha flera olika betydelser i finskan. Det kan betyda både *ett ställe* och *en lapp* som man sätter på kläder. (Ingo 2007: 125.)

Olika språk är inte ekvivalenta sinsemellan eftersom språk är bundna till olika kulturer och därmed till olika livsuppfattningar. Därför finns det alltid nyansskillnader mellan en källtext och en översättning. (Koskinen 2007: 374.) Därmed är det inte ändamålsenligt i en semantisk analys av överföring av innehållet att ta hänsyn till alla betydelsenyanser utan det är viktigare att analysera sådana nyansskillnader och inexaktheter som kan leda till fel tolkning av texten. Att svenskans *mormor* och *farmor* översätts till finska med ordet *isoäiti* kan vara en vanligt accepterad inexakthet eftersom inexaktheten baserar sig på språkens olika lexikaliska system. Vid behov kan en översättare dock tillägga informationen om vems förälder det är frågan om, moderns eller faderns. (Ingo 2007: 124–125.)

3.3.4 Semantiska fel

När det gäller textens sakinhåll är semantiska fel sådana förändringar som en översättare inte ska göra. Om semantiska fel förekommer i en översättning, har översättaren misslyckats i sitt arbete. En översättnings läsare litar och ska kunna lita på att det som sägs i texten är korrekt. Läsarna har inte nödvändigtvis möjligheten att jämföra översättningen med originalet, och även om originalet skulle vara tillgängligt för dem, borde läsarna inte behöva granska översättningens riktighet. Den som har översatt texten har ansvar för översättningens sakinhåll och dess riktighet.

Som redan nämnts ovan, är betydelsenyas ett fenomen där översättningsmotsvarigheten och källspråkets uttryck har samma grundbetydelse eller flera gemensamma komponenter. Ingo (1991: 257) konstaterar däremot att semantiska fel syftar på sådana översättningsmotsvarigheter som inte har gemensamma komponenter med källspråkets uttryck eller de gemensamma komponenterna är få. Ingo (1991: 257) påstår även att förekomsten av direkta fel i översättningar är vanligare än man skulle tro. Han säger att till och med skönlitterära översättningar har semantiska fel som försvårar att följa händelseförlopp.

4 SEMANTISKA FÖRÄNDRINGAR I UNDERSÖKNINGSMATERIALET

I det här kapitlet analyserar jag semantiska förändringar i mitt undersökningsmaterial. Jag har jämfört källtexten och översättningen mening för mening och analyserat om det finns semantiska förändringar. De semantiska förändringarna som jag analyserar är tillägg, utelämnningar, betydelsenyanser och inexaktheter samt semantiska fel. Jag har delat in tillägg och utelämnningar vidare enligt Ingos (1991: 255) kategorisering i semantiska och explicitgörande tillägg samt i semantiska och implicitgörande utelämnningar. Jag redogör för mina resultat med hjälp av exempel på semantiska förändringar som förekommer i undersökningsmaterialet samt diskuterar möjliga orsaker till varför de förekommer. Gränsdragningen mellan kategorierna är inte alltid distinkt och någon annan skulle kunna göra indelning av förändringarna i mitt material annorlunda. Jag har dock gjort indelningen konsekvent såsom jag uppfattar att den ska vara.

I mina exempel kan det finnas även andra semantiska förändringar utöver dem som jag analyserar, men jag diskuterar alltid bara den förändringen som är föremålet för den aktuella analysen. Jag presenterar exempelmeningarna i sin helhet så att det är möjligt att se hela kontexten. I exemplen har jag kursiverat den delen eller de delar av meningen som den ifrågavarande analysen gäller i fråga om semantiska förändringar. Jag har kodat exemplen med en kombination av bokstäver och siffror. Jag använder följande bokstavskombinationer för olika bruksanvisningar:

- AI = Aito 16–24
- LU = Kota Luosto, Luosto VS, Inari, Pallas
- LM = Narvi Lölymestari / Narvi Steam Master
- SA = Kota Saana
- LV = Narvi Lölyvalmis / Narvi Steam Ready
- NC = Narvi NC Electric

Till exempel är AIfi5 ett finskspråkigt exempel från bruksanvisningen Aito 16–24 från sidan fem och SASv3 ett svenskspråkigt exempel från Kota Saana från sidan tre. I

exemplen står de två första bokstäverna för en viss bruksanvisning, de två följande bokstäverna för språket och numret i slutet står för sidnumret. I bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna är sidnumret inte markerat och därför har jag själv räknat sidnumren i dem och börjat med sidnummer 1 från pärmen.

4.1 Tillägg i översättningarna

Det finns sammanlagt 429 tillägg i materialet (se tabell 3). Av dem har jag kategoriserat 35 som semantiska tillägg och 394 som explicitgörande tillägg. Tabell 3 visar hur många semantiska och explicitgörande tillägg det finns i materialet och deras andel av alla tillägg.

Tabell 3. Tillägg i undersökningsmaterialet

Tillägg	f	%
Semantiska	35	8
Explicitgörande	394	92
Totalt	429	100

Andelen semantiska tillägg är 8 % och talet ger en fingervisning om förhållandet mellan semantiska och explicitgörande tillägg. Enligt siffrorna har de tilläggen som översättaren har gjort inte någon stor semantisk betydelse i mitt material.

Huhtala (1995) har också fått likadana resultat i sin undersökning. I mitt undersökningsmaterial är 92 % av tilläggen explicitgörande vilket betyder att majoriteten av tilläggen inte innehåller nya betydelsekomponenter. Huhtala (1995: 68) anger att cirka 90 % av alla tilläggen i hennes undersökningsmaterial är explicitgörande. Som undersökningsmaterial har hon både skönlitterära och fackspråkliga texter och även om mitt material består endast av fackspråkliga texter kan en viss tendens ses här,

det vill säga de explicitgörande tilläggen dominerar klart över de semantiska tilläggen i översättningarna från finska till svenska.

4.1.1 Semantiska tillägg

Semantiska tillägg förekommer i undersökningsmaterialet i relativt liten utsträckning. Det finns sammanlagt 35 semantiska tillägg varav 23 är i bruksanvisningarna för vedeldade bastuugnar och 12 i bruksanvisningarna för eluppvärmda bastuugnar. Bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna har dock lite mindre text än bruksanvisningarna för de vedeldade bastuugnarna vilket kan förklara skillnaden i förekomsten av de semantiska tilläggen.

Även om det inte finns många semantiska tillägg i undersökningsmaterialet, är det möjligt att se några tendenser i deras användning. I undersökningsmaterialet finns det till exempel flera tillägg av modala hjälpverb som orsakar förändringar i den semantiska betydelsen. I exempel 4 har översättaren tillagt det modala hjälp verbet *kan* som inte finns i originaltexten.

- (4) Suojaetäisyyksien laiminlyönti aiheuttaa palovaaran. (AIfi5; LMfi5; LUfi5)

Underlåtenhet att följa säkerhetsavstånden *kan* medföra brandrisk. (AIsv5; LMsv5; LUsv5)

Av den svenska översättningen får läsaren den uppfattningen att underlåtenheten inte nödvändigtvis medför en brandrisk utan att det kan vara möjligt. Den finska meningen däremot uttrycker klart att underlåtenhet medför en brandrisk. Källtexten ger en bild av att orsak och verkan alltid följer medan översättningen ger den bilden att verkan kan följa. Det finns inte någon tydlig orsak till att översättaren har tillagt ett modalt hjälpverb i meningen eftersom tillägget inte är motiverat med tanke på språket eller innehållet. En orsak till tillägget kan vara att det är ett etablerat uttryck i svenskan att säga *kan medföra brandrisk*. Uttrycket *voi aiheuttaa palovaaran* (sv. kan medföra brandrisk) används också i finskan men den tekniska kommunikationen har valt att inte

använda det i det här fallet. Däremot i exempel 27 har den tekniska kommunikatören valt att använda ett modalt hjälpverb som indikerar att verkan inte alltid följer. Tillägget i exempel 4 kan vara farligt eftersom någon kan underlåta att följa säkerhetsavstånden om det inte är ett måste.

I exempel 5 har översättaren också tillagt ett modalt hjälpverb, och i det här exemplet är det hjälp verbet *måste*.

- (5) Kiuas kannattaa mitoittaa reiluksi, jolloin saunan lämpeneminen on taattu, eikä kiuasta tarvitse lämmittää ääri rajoillensa. (AIfi5; LMfi5; LUfi5)

Bastuugnen *måste* väljas med något större effekt, för att garantera en bra uppvärmning av bastun utan att behöva elda till sin yttersta gräns. (AIsv5; LMsv5; LUsv5)

Genom att tillägga ordet *måste* har översättaren samtidigt tillagt en förpliktelse i bruksanvisningen. I exempel 5 är det en stor skillnad mellan källtexten och översättningen. Enligt källtexten lönar det sig (fi. kannattaa) att välja en bastuugn med något större effekt medan det enligt översättningen inte finns andra möjligheter (*måste* väljas). Semantiska tillägg av den här typen anser jag inte ha en negativ inverkan på bruksanvisningens kvalitet eftersom de instruerar läsaren rätt men bara något strängare än källtexten.

I exempel 6 är det tillagda ordet *brukar* som här också fungerar som ett modalt hjälpverb.

- (6) Esilämmitykseen riittää 1-2 pesällistä puita. (AIfi7; LMfi7; LUfi7)

1-2 omgångar vedfyllningar *brukar* räcka för föruppvärmning. (AIsv7; LMsv7; LUsv7)

Av källtexten i exempel 6 får man den uppfattningen att det alltid räcker med 1–2 omgångar vedfyllningar medan enligt den svenska översättningen räcker det vanligen med de nämnda omgångarna. Den svenska översättningen ger möjligheten för flera

omgångar vedfyllningar om det är nödvändigt. Det finns inte något tydligt skäl som skulle förklara varför tillägget har gjorts. Översättningen är inte trogen mot källtexten på grund av tillägget och det kan orsaka missbruk av produkten, det vill säga användaren kan göra så många vedfyllningar att produkten tar skada av det.

Som mina hänvisningar efter exemplen visar, så finns bland annat exemplen 4, 5 och 6 i alla tre bruksanvisningar för de vedeldade bastuugnarna. Det här visar att företaget använder samma bastexter då de skapar bruksanvisningar för liknande produkter. Det här stämmer överens med det som kom fram i e-postkonversationen med produktionsdirektören Manu Nummela (2016).

De semantiska tilläggen i översättningarna är inte bara modala hjälpverb, utan det finns också tillägg som innehåller tilläggsuppgifter och ytterligare definitioner. Enligt Tukes (2016: 7) borde en bra bruksanvisning ta hänsyn till läsekretsen och innehålla bland annat förklaringar för de använda specialtermerna. Det har översättaren gjort i exemplen 7 och 8.

- (7) Saunan kiukaan savuhormin vaatimus on T600-luokan täyttävä hormi, materiaalista riippumatta. (AIfi6; LMfi5; LUfi6)

Bastuugnens skorsten måste tillhöra *temperaturklass* T600, oavsett skorstenens material. (AIsv6; LMsv6; LUsv6)

- (8) suojaus IPX4 (NCfi8; SAfi8)

skyddsklass IPX4 (NCsv16; SAsv15)

I exempel 7 har översättaren tillagt ordet *temperatur* i sammansättningen *temperaturklass* och i exempel 8 ordet *klass* i sammansättningen *skyddsklass*. Den svenska översättningen av meningen i exempel 7 ger mera information till läsaren än den finska källtexten. I den finska meningen står det ingenting om temperatur, och den som har skrivit bruksanvisningen har inte specificerat vad T600-klassen är. Det framgår inte heller av sammanhanget att det är frågan om temperaturklass och därför är det gjorda tillägget ett semantiskt tillägg. Översättaren har tagit hänsyn till läsekretsen och

förklarar specialtermen. Tillägget har en positiv inverkan på bruksanvisningen eftersom en vanlig läsare knappast vet vad T600-klassen är. Med det här tillägget får läsaren en bättre uppfattning om vad meningen syftar på.

Exempel 8 liknar exempel 7 eftersom översättaren har gett en specificerad översättning. Exempel 8 finns under huvudrubriken 5 *Tekniska data* och vidare under underrubriken 5.2 *Övre kort*. Där kommer det fram att det övre kortet hör till skyddsklass IPX4. I källtexten kommer det dock inte fram vad IPX4 är utan där beskrivs det endast med ordet skydd (fi. suojaus). Som i exempel 7 har översättaren här också bestämt sig för att förklara specialterminologi eftersom en vanlig läsare inte kan förväntas veta vad IPX4 betyder. Här har det semantiska tillägget också en positiv inverkan på bruksanvisningen.

I exempel 9 har översättaren tillagt ett ytterligare ord som definierar stenar som inte får användas i bastuaggregatet.

- (9) Keraamisten, keveiden, vähäsärmäisten ja samankokoisten kivien käyttöön kielletty. (LVfi4)

Det är förbjudet att använda keramisk, lätt, *porös* sten med få kanter eller sten av samma storlek. (LVsv10)

Det motsvarande ordet för *porös* i finskan skulle vara *huokoinen* och det finns inte i källtexten. Enligt min bedömning är tillägget acceptabelt och positivt eftersom det verkar som att översättaren har varit inblandad även i andra bruksanvisningar för bastuugnar. Till exempel i bruksanvisningen för Narvi NC Electric nämns det både i källtexten och i översättningen att användningen av porösa stenar är förbjudet. Översättaren kan också ha varit i kontakt med företaget och frågat om samma gäller för denna produkt som för deras andra produkter. Även om det är naturligt att anta att likadana stenar får och inte får användas för två olika bastuaggregatmodeller av samma tillverkare kan det vara att översättaren har övertolkat och gjort ett fel. Källtexten förbjuder användningen av alla stenar med kanter, medan översättningen förbjuder bara användningen av porösa stenar med kanter. I så fall kan läsaren använda sådana stenar som inte är lämpliga för denna produkt.

I exempel 10 är det semantiska tillägget en beskrivning av vidare konsekvens som inte nämns i källtexten. Enligt källtexten kan vissa typer av stenar orsaka dålig luftcirkulation. Översättaren har gått ett steg längre i sin text och förklarat vad dålig luftcirkulation kan orsaka. Det är omöjligt att säga varför och hur översättaren har kommit fram till det här tillägget. Kanske har översättaren varit i kontakt med fackmän och bekantat sig med produkten vilket är vanligt för en facktextöversättare (Ingo 2007: 226). Det är även möjligt att översättaren själv har förstått eventuella konsekvenser eftersom det genom att använda sunt bondförnuft är möjligt att bedöma att dålig luftcirkulation kan orsaka överhettning. I så fall kan man ifrågasätta om tillägget är nödvändigt. Eftersom tilläggets semantiska innehåll är korrekt, kan tillägget dock inte ses ha en negativ inverkan på översättningens kvalitet.

(10) Nämä saattavat aiheuttaa huonon ilmankierron kivitiilassa. (LVfi4)

Sådan sten kan orsaka *överhettning och skador på elementen på grund av dålig luftcirkulation*. (LVsv10)

Enligt Olohan (2016: 67–68) är det översättarens uppgift att värdera om landspecifik information i bruksanvisningarna behöver översättas. I exempel 11 har landspecifik information inte översatts utan tillagts.

(11)

230 V 3~ (Norge) mm ²	Säkringar A
4x2,5 4x6	3x16 3x25

(NCsv11)

Tabellen i exempel 11 är en del av en större tabell i bruksanvisningen för Narvi NC Electric. Exemplets information finns inte alls i källtexten. Tabellen berättar om anslutningen av bastuugnen och eftersom det står Norge i tabellen, är det sannolikt att tillägget är avsett för de norska användarna. Antingen har översättaren eller någon vid Narvi Ab bestämt att tillägga landspecifik information om elanslutningar i den svenska översättningen. Tillägget avslöjar att den svenska översättningen är avsedd för nordiska användare, och om elanslutningarna i Norge är annorlunda än i resten av Norden, har tillägget en positiv inverkan på översättningen. I det här exemplet är det också möjligt

att se hur översättaren har beaktat den pragmatiska aspekten i översättningsprocessen eftersom översättaren har säkrat att översättningen passar till den nya kommunikationssituationen (se avsnitt 3.1). Tillägget visar att Narvi Ab tänker på produkternas slutanvändare och anpassar bruksanvisningar enligt deras behov.

Som jag konstaterade i samband med exemplen 4–6 så använder företaget samma bastexter i bruksanvisningar för likadana produkter. I exemplen 12 och 13 är de semantiska tilläggen delar som har lämnat kvar från översättningen av en annan bruksanvisning.

- (12) Pidä myös huoli, että tuhkalaatikko ja arina on puhdistettu (LMfi9)

Kontrollera även att asklådan och gallret är rena *och att vattenbehållaren är fylld med rent vatten, om bastuugnen har en vattenbehållare.* (LMsv9)

- (13) Lämmityksen aikana tulipesän luukku on pidettävä kiinni. (LMfi9)

Under eldningen måste eldstadens lucka vara stängd *och vattenbehållaren måste vara fylld med vatten.* (LMsv9)

De svenskspråkiga bruksanvisningarna för de två andra vedeldade bastuugnar innehåller precis samma meningar som förekommer i exemplen 12 och 13 men deras källtexter innehåller också information om vattenbehållare. Narvi Steam Master är en modell som inte har en vattenbehållare och därför finns det inte information om den i källtexten. Här har översättaren varit ouppmärksam och troligen använt en färdig översättning utan att kontrollera den ordentligt. I exempel 12 är tillägget inte speciellt allvarligt eftersom i tillägget finns satsen *om bastuugnen har en vattenbehållare*. Exempel 13 ger däremot en bild av att bastuugnen har en vattenbehållare även om den inte har det. Det kan till exempel leda till att konsumenten tror att produkten borde ha en vattenbehållare och klagar på det till försäljaren. Att utnyttja liknande bastexter och översättningar har sina fördelar men också sina nackdelar om översättaren inte är uppmärksam.

4.1.2 Explicitgörande tillägg

Explicitgörande tillägg är vanligare i undersökningsmaterialet än semantiska tillägg. I undersökningsmaterialet finns det sammanlagt 394 explicitgörande tillägg. Av de explicitgörande tilläggen i undersökningsmaterialet finns 238 i bruksanvisningarna för vedeldade bastuugnar och 166 i bruksanvisningarna för eluppvärmda bastuugnar. Företeelsen var likadan då det gällde semantiska tillägg.

I undersökningsmaterialet finns det flera explicitgörande tillägg där översättaren har valt att upprepa objektet i fråga. Exempelen 14 och 15 illustrerar sådana tillägg.

- (14) Oikea määrä lämmön ylläpitämiseksi on lisätä kerrallaan 1–2 puuta, yhteensä noin 1 kg, puolen tunnin välein. (AIfi10; LMfi10; LUfi10)

För att hålla *bastun* vid önskad temperatur bör man fylla på med 1-2 vedbitar, d.v.s. ca 1 kg ved varje halvtimme. (AIsv10; LMsv10; LUsv10)

- (15) Reilu mitoitus takaa pitkän käyttöiän ja suuremman kivimäärän ansiosta antaa paremman löylyn. (AIfi5; LMfi5; LUfi5)

En lite större effekt ökar *bastuugnens* livslängd och ger även bättre värme tack vare större stenmängd. (AIsv5; LMsv5; LUsv5)

I exempel 14 har översättaren tillagt ordet *bastun* i meningen. I den finska meningen sägs det ingenting om var man ska hålla den önskade temperaturen, men det framgår tydligt av kontexten och bruksanvisningens funktion att *bastun* är det utrymmet som värms upp. Tillägget i exempel 14 har gjorts eftersom verbet *hålla* är transitivt och det behöver ett objekt. Objektet som verbet *hålla* får i exemplet är ordet *bastun*. I exempel 15 har översättaren valt att tillägga ordet *bastuugnens* och på det sättet säkra att läsaren säkert vet att livslängden syftar på *bastuugnen*. Tillägget är explicitgörande eftersom det i den föregående meningen beskrivs hur *bastuugnens* effekt ska väljas.

Exempel 16 är en precisering för en tabell i bruksanvisningarna för Narvi NC Electric och Kota Saana, och i exemplet har översättaren också valt att upprepa objektet i fråga. I översättningen har översättaren valt att upprepa ordet *kabel* fastän ordet inte upprepas i

källtexten. Tillägget är explicitgörande eftersom det framgår av sammanhanget att ordet *motsvarande* hänvisar till ordet *gummikabel*. Tillägget har ingen inverkan på översättningens kvalitet, och det är bara ett val som översättaren har gjort.

(16) Liitäntäkaapelina kumikaapeli H07RN-F tai vastaava (NCfi3; SAfi3)

Som anslutningskabel används gummikabel av typ H07RN-F eller motsvarande *kabel* (NCsv11; SASv10)

Exempel 17 finns i undersökningsmaterialet under ett avsnitt som handlar om eldningsmaterial. I källtexten berättas det vilka material som inte får användas vid eldning. I översättningen har översättaren tillagt och preciserat att de här materialen inte får användas för uppvärmning av bastuugnen. Tillägget är explicitgörande eftersom läsaren kan förstå det ur sammanhanget i källtexten. I översättningen har översättaren valt att skriva ut det som står mellan raderna i källtexten.

(17) Kiellettyä on käyttää lastulevyä, kuitulevyä, maalattua tai kyllästettyä puuta, jätteitä ja muovia. (AIfi9; LMfi9; LUfi9)

Spån- och fiberplattor, målade eller impregnerade trä, avfall och plast får inte användas *för uppvärmning av bastuugnen*. (AIsv9; LMsv9; LUsv9)

Enligt Ingo (2007: 123–124) kan det vara motiverat att använda explicitgörande tillägg ibland eftersom det kan underlätta för att förstå och följa med texten. Jag anser att detta är orsaken till de explicitgörande tilläggen i exemplen 14–17. Översättaren har bestämt sig för att upprepa vissa ord och uttryck så att det är lättare för läsaren att förstå bruksanvisningen.

Enligt den europeiska standarden EN 82079-1 om bruksanvisningarnas framställning (SFS-EN 82079-1: 59) är det bättre att i en bruksanvisning adressera användare direkt i stället för att tala om ”användare”. Denna målsättning syns även i översättningarna av bruksanvisningarna i mitt material. I de finskspråkiga bruksanvisningarna är användning av passiv vanlig, men i de svenska översättningarna har översättaren ändrat vissa meningar till aktiv och tillagt pronomen som syftar på läsaren. Exempel på sådana

tilltalsord finns i exemplen 18 och 19 samt i exempel 20 där tilltalsordet är i objektsform.

- (18) Jos saunassa on eristämätöntä esim. tiili-, kaakeli- tai lasipintoja, on jokaista tällaista seinäneliötä kohti laskettava 1,5 m³ lisää saunatilavuuteen, jonka perusteella määritetään taulukosta 1 tarvittava kiuasteho. (NCfi3)

Om det finns oisolerade ytor av t.ex. tegel, kakel eller glas i bastun, ska *du* lägga till 1,5 m³ bastuvolym för varje sådan väggkvadratmeter och efter det avläsa rätt aggregateffekt i tabell 1. (NCsv11)

- (19) SET-nappia painamalla tehdään asetukset: Esiajastus, päälläoloaika ja lämpötila. (NCfi6; SAfi5)

Med knappen SET ställer *du* in följande: förvalstid, påkopplad tid och temperatur. (NCsv14; SAsv12)

- (20) Ennen lämmitystä täytyy varmistaa, ettei palavaa ainetta ole kiukaan suojaetäisyyksien sisällä. (AIfi9; LMfi9; LUfi9)

Innan eldning försäkra *dig* om att inga antändliga material ligger inom säkerhetsavstånden från bastuugnen. (AIsv9; LMsv9; LUsv9)

I exemplen 18 och 19 har översättaren ändrat meningen till aktiv och tillagt ordet *du*. I exempel 20 har meningen också ändrats till aktiv men det tillagda ordet är objektsformen *dig*. Genom att direkt tilltala läsaren blir bruksanvisningarna tillgängliga och lättförståeliga (SFS-EN 82079-1: 59). Denna ändring har inte gjorts på bekostnad av det semantiska innehållet.

Ett av de vanligaste explicitgörande tilläggen i mitt material är olika adverb. I exempel 21 är det tillagda ordet ett sättsadverb och i exempel 22 är det ett tidsadverb.

- (21) Suosittelemme tiiliseinän ja tunneliosan tiivistykseen vuorivillamattoa, jolloin lämpölaajenemiseen jää liikkumavaraa. (LMfi8)

Vi rekommenderar att använda stenullsmatta för tätning av tegelstensväggen och tunneln, den lämnar *tillräckligt* med utrymme för värmeexpansion. (LMsv8)

- (22) Liitä liitântäkaapeli kiukaan kytkentäkotelossa olevaan kytkentärimaan. (NCfi4)

Anslut *först* anslutningskabeln till kopplingsribban i bastuaggregatets kopplingsdosa. (NCsv12)

Genom att använda sättsadverb som i exempel 21 kan översättaren förtydliga till exempel i vilken grad eller på vilket sätt någonting görs. Jag har valt att kategorisera sådana adverb som explicitgörande tillägg eftersom de inte förändrar det semantiska innehållet betydligt. Tidsadverb har jag också kategoriserat som explicitgörande tillägg. Tidsadverb kan hjälpa läsaren exempelvis att förstå i vilken ordning montering ska utföras som i exempel 22.

Ingo (2007: 123–124) har påpekat att tillägg kan användas för att göra texten mer flytande. Översättaren i mitt material har använt adverb för att få mera kohesion i texten och för att beskriva samband. Sådana adverb finns i exemplen 23 och 24.

- (23) Vikatilanteissa näytössä voi näkyä virhekoodi [...] (NCfi7; SAfi7)

Vid felsituationer kan det *även* visas en felkod i rutan. (NCsv15; SASv14)

- (24) Merivettä tai muuta suolapitoista vettä ei saa käyttää. Klooripitoista vettä ei saa käyttää. (Aifi10; LMfi10; LUfi10)

Havsvatten eller annat salt vatten får inte användas. Inte *heller* vatten som innehåller klor får användas. (AIsv10; LMsv10; LUsv10)

Exempel 23 finns under rubriken *Inställningar som visas i rutan*. Före meningen i exemplet har man redan listat olika saker som visas i rutan och därför är det helt naturligt att tillägga ordet *även* som beskriver samband i texten. I exempel 24 har jag presenterat meningen där tillägget förekommer men också meningen innan så att man får en uppfattning av kontexten. I översättningen har man tillagt ordet *heller* som inte finns i källtexten. Adverbet *heller* fungerar här som ett utfyllnadsord som får översättningen att låta flytande. Ordet förbättrar meningens koherens och kohesion. Koherens och kohesion hjälper att förstå hur texten är organiserad (Berzlánovich &

Redeker 2012: 184). Fastän ordet inte har någon motsvarighet i källtexten, kunde även den finska meningen innehålla motsvarande adverb och lyda: *Myöskään klooripitoista vettä ei saa käyttää*. I bruksanvisningen nämns det redan att havsvatten inte får användas och sedan berättas det att användning av klorvatten inte är tillåten. Följaktligen är det naturligt att tänka sig att ordet *heller* står mellan raderna i källtexten.

Havusela (2011) har i sin avhandling pro gradu undersökt bland annat semantiska förändringar i översättningar av barn- och bilderböcker. I sin analys av explicitgörande tillägg märkte hon också att översättaren hade tillagt relativt många adverb för att effektivisera texten. Enligt henne tillför sådana tillägg delvis onödiga nyanser som kan vara betydande i skönlitteratur. (Havusela 2011: 53.) Även om jag har fackspråkliga texter som undersökningsmaterial och Havusela skönlitterära, är det möjligt att se en tendens där översättaren tillägger adverb och andra små ord som inte har någon semantisk betydelse. I fackspråklig översättning är det viktigt att det semantiska innehållet överförs och jag anser att små nyanser i framställningssättet har inte lika stor betydelse som de har i skönlitterära texter.

Den europeiska standarden EN 82079-1 om bruksanvisningarnas framställning (SFS-EN 82079-1: 59) rekommenderar användning av aktiva verb istället för passiva. I de finskspråkiga källtexterna finns det i en viss utsträckning satsers som inte har ett predikat. I sådana fall har översättaren ibland valt att tillägga ett predikat så att satsen blir fullständig. Att tillägga ett aktivt verb till en sats utan ett predikat är därmed i enlighet med standardens rekommendationer. Exemplet 25 och 26 representerar sådana fall. Att tillägga ett predikat förändrar inte den semantiska betydelsen i exemplen eftersom predikatet kan tänkas stå mellan raderna i källtexten, och översättaren har bestämt att uttrycka det explicit.

- (25) On/Off LED palaa punaisena aina, kun kiukaan vastukset ovat päällä, muutoin vihreänä. (NCfi6; SAfi5)

Diodlampan On/Off lyser rött alltid då bastuaggregatets motstånd är påslagna, annars *lyser* den grönt. (NCsv14; SAsv12)

(26) Putken halkaisija 50-100 mm (LVfi5)

Rörets diameter *bör vara* 50-100 mm (LVsv11)

I exempel 25 är det tillagda predikatet *lyser*. I början av meningen sägs det att diodlampan lyser rött i ett visst läge och annars lyser den grönt. I den svenska bruksanvisningen har översättaren valt att upprepa verbet som används i början av meningen. Verbet *lyser* är också ett ord som associeras med lampor och därför kan det antas att predikatet står mellan raderna i källtexten. I exempel 26 har översättaren tillagt en verbfras, *bör vara*. I meningen beskrivs hur stor rörets diameter ska vara. Översättaren har i exemplet uttryckt explicit predikatet som kan läsas mellan raderna i källtexten.

I exemplen 27 och 28 har översättaren tillagt preciserande förled till vissa substantiv.

(27) Kuuma vesihöyry voi aiheuttaa vammoja. (AIfi10; LMfi10; LUfi10)

Varm vattenånga kan orsaka *brännskador*. (AIsv10; LMsv10; LUsv10)

(28) Sähkökiuaspakettiin kuuluu (NCfi3)

Paketet med *el*bastuaggregatet innehåller (NCsv11)

I exempel 27 är det tillagda ordet *bränn* i sammansättningen *brännskador*. Förleden preciserar hurdana skador det är frågan om och eftersom det är allmänt förståeligt att varm vattenånga orsakar just brännskador är det ett explicitgörande tillägg. Tillägget är inte nödvändigt men det har inte någon inverkan på bruksanvisningens kvalitet. I exempel 28 är tillägget en onödig upprepning eftersom ordet *bastuaggregat* är en synonym för en elektrisk bastuugn (MOT Ruotsi 2017). Att tillägga ordet *el* som förled är därmed onödigt.

Utöver de ovannämnda explicitgörande tilläggen finns det flera enstaka tillägg som inte är återkommande. Dessa inkluderar till exempel några tillägg av demonstrativa pronomen som *nessa* och *sådana*. Sådana pronomen ändrar inte det semantiska innehållet och därför har jag klassificerat dem som explicitgörande tillägg.

4.1.3 Sammandrag av tillägg

Det undersökta materialet innehåller 429 tillägg varav 35 är semantiska och 394 explicitgörande. De semantiska tilläggen i undersökningsmaterialet är bland annat modala hjälpverb, tilläggsuppgifter och ytterligare definitioner. Att tillägga ett modalt hjälpverb orsakar förändringar i det semantiska innehållet och oftast är följderna negativa med tanke på textens kvalitet. Det att översättaren har tillagt ett modalt hjälpverb i bruksanvisningen har bland annat lett till förändringar i tvånget att utföra en viss handling vilket igen kan orsaka farliga situationer och missbruk av produkten. Tillägg som kan anses ha negativa följder på textens kvalitet förekommer även på grund av att företaget använder samma bastexter för sina bruksanvisningar. Om översättaren har varit ouppmärksam vid användning av bastexten har det lämnat kvar sådan information i bruksanvisningen som inte gäller för just den produkten vilket försämrar bruksanvisningens kvalitet. Semantiska tillägg som har en positiv inverkan på bruksanvisningen innehåller bland annat tilläggsuppgifter och landspecifik information. Genom att ta hänsyn till läsekretsen och bruksanvisningens syfte har översättaren tillagt sådan information som underlättar förståelsen och ökar användbarheten.

De explicitgörande tilläggen i materialet består bland annat av upprepningar, preciseringar och tilltalsord. Största delen av de explicitgörande tilläggen i mitt undersökningsmaterial anser jag att har en positiv inverkan på bruksanvisningens läsbarhet. Genom att upprepa vissa ord kan översättaren underlätta för läsaren att förstå texten och följa anvisningarna. Översättaren har också tillagt en del tilltalsord och aktiva verb vilket bidrar till att bruksanvisningen blir lättförståelig. I översättningarna finns det även flera tillägg av adverb som inte bär någon semantisk betydelse men som effektiverar textens budskap och förbättrar dess kohesion och koherens. En del av de explicitgörande tilläggen i materialet har dock varken en positiv eller negativ inverkan på bruksanvisningens kvalitet. Dylika tillägg kan konstateras vara onödiga eftersom de inte förbättrar bruksanvisningens kvalitet på något sätt.

4.2 Utelämningar i översättningarna

Det finns sammanlagt 236 utelämningar i mitt undersökningsmaterial. Tabell 4 visar antalet semantiska och implicitgörande utelämningar i materialet och deras andel av alla utelämningar.

Tabell 4. Utelämningar i undersökningsmaterialet

Utelämningar	f	%
Semantiska	51	22
Implicitgörande	185	78
Totalt	236	100

Sammanlagt finns det 236 utelämningar i materialet varav 51 är semantiska utelämningar och 185 är implicitgörande utelämningar. Andelen semantiska utelämningarna är 22 %. Detta är relativt mycket med tanke på att man vid utelämningarna lämnar bort information och det gör texten semantiskt fattigare (Ingo 1991: 255). I en bruksanvisning kan en semantisk utelämning betyda att läsaren inte kan använda den ifrågavarande produkten på ett korrekt sätt.

4.2.1 Semantiska utelämningar

I mitt undersökningsmaterial finns det sammanlagt 51 semantiska utelämningar. Av de semantiska utelämningarna i materialet är 37 i bruksanvisningarna för vedeldade bastuugnar och 14 i bruksanvisningarna för eluppvärmda bastuugnar. Bruksanvisningarna för de vedeldade bastuugnarna innehåller över dubbelt fler semantiska utelämningar än bruksanvisningarna för eluppvärmda bastuugnarna. Även om de senare bruksanvisningarna har lite mindre text än bruksanvisningarna för de vedeldade bastuugnarna börjar skillnaden vara anmärkningsvärd.

Enligt Tukes (2016: 8) ska en bruksanvisning berätta om förberedelser som ska göras före produktens ibruktagande och hur produkten används. Under den kategorin faller till

exempel information om omgivningen och om material som kan användas vid montering av produkten. I undersökningsmaterialet finns det flera semantiska utelämnningar där informationen om material har lämnats bort. Exempelen 29, 30 och 31 presenterar sådana semantiska utelämnningar.

- (29) Jos löylyhuoneessa on vuoraamatonta *lasi*-, betoni- tai tiiliseinää, on kiuasta valitessa löylyhuoneen tilavuuteen lisättävä 0,8–1,5 m³ kutakin ko. seinän neliometriä kohti ja kiuas valittava yhteenlasketun tilavuuden mukaan. (AIfi5; LMfi5; LUfi5)

Om basturummet har oklädda tegel- eller betongväggar bör man vid val av bastuugn lägga till 0,8–1,5 m³ för varje kvadratmeter av sådan vägg och välja bastuugn efter den sammanlagda volymen. (AIsv5; LMsv5; LUsv5)

- (30) Huomioi siis seinät, lattia, *katto*, lauteet, muut kalusteet ym. sekä polttopuiden säilytys! (AIfi5; LMfi5; LUfi5)

Beakta bestämmelserna som gäller för väggar, golv, bastulaven, övriga inventarier samt för vedförvaring! (AIsv5; LMsv5; LUsv5)

- (31) Yksinkertainen suojus voidaan tehdä vähintään 7 mm paksuisesta palamattomasta kuituvahvisteisesta sementtilevystä, *muuratusta rakenteesta* tai vähintään 1 mm paksuisesta metallilevystä, joka kiinnitetään riittävän tiheään. (AIfi5; LMfi5; LUfi5)

Enkel lätt skyddsskärm kan tillverkas av minst 7 mm tjock icke antändlig fiberarmerad cementskiva eller av minst 1 mm tjock metallplåt som monteras tillräckligt tätt.

I exempel 29 har översättaren utelämnat ordet *lasiseinää* (sv. glasvägg) från översättningen. Det är inte möjligt för läsaren att få denna information från översättningen eftersom det här är det enda stället där ifrågavarande tema behandlas. Att just det där ordet har utelämnats, kan orsaka att den som läser bruksanvisningen märker efter att hen har köpt en bastuugn att den inte har en tillräckligt stor effekt för ett rum med glasvägg. Det är motiverat att anta att utelämnningen har skett till följd av slarv, förbiseenden eller lättja eftersom det skulle ha varit enkelt att översätta ordet. Utelämnningar som sker till följd av de ovannämnda skälen är inte godtagbara (Ingo 2007: 124).

Det utelämnade ordet i exempel 30 är *katto* (sv. tak). Exemplet finns under ett avsnitt där man behandlar säkerhetsavståndet till antändligt material. Utelämning av en viss konstruktion kan leda till att användaren inte följer alla säkerhetsavstånd. I det här fallet kan det leda till att användaren inte beaktar taket och säkerhetsavståndet till taket blir för kort. För kort säkerhetsavstånd till antändligt material kan orsaka brandfara och en farlig situation. Utelämningen bär semantisk betydelse och den är oacceptabel emedan utelämningen kan antas ha skett till följd av förbiseende.

Exempel 31 liknar de två föregående exemplen eftersom också i detta exempel har ett material utelämnats. Läsarna går miste om information om att också en murad konstruktion kunde fungera som en skyddsskärm. Läsarna får trots allt information om andra möjligheter så att de kan tillverka en lämplig skyddsskärm. I vissa situationer kan bristen i översättningen dock leda till att läsaren tillverkar en skyddsskärm i onödan om bastun redan har till exempel murade väggar omkring bastuugnen.

Huhtala (1995: 74) märkte i sin undersökning att det var vanligt att några element hade utelämnats i uppräkningslistor. I hennes material är det i artiklar och broschyrer där utelämningslistor från uppräkningslistor har skett. I exemplen 29–31 från mitt material presenteras olika material i uppräkningslistor vilket kan vara en orsak till att utelämningen har skett. Om översättaren inte är uppmärksam är det lätt att glömma att översätta någonting från en lista. I bruksanvisningar ska översättaren vara noga med att översätta all information eftersom konsumenten annars inte kan använda produkten på ett korrekt sätt eller så kan det uppstå farliga situationer.

Enligt konsumentskyddslagens 5 kap. 12 a § 2 mom. måste anvisningarna innehålla information som behövs för varans installering och montering. I exempel 32 har översättaren utelämnat frasen *jalkaa kiertämällä* (sv. genom att vrida på foten) som ger en konkret anvisning om hur bastuugnens höjd justeras. I källtexten har man tydligt beskrivit hur användaren ska ställa bastuugnen i rätt höjd och i våg med hjälp av ställbara fötter. I översättningen nämner man bara att bastuugnen har ställbara fötter men det står ingenting om hur man använder dem. Översättaren har möjligtvis tänkt att läsaren förstår hur de ställbara fötterna fungerar då hen gör justeringar, men

översättaren borde inte lita på det. Det är en semantisk utelämning eftersom man har lämnat bort information som inte framgår någon annanstans i översättningen eller av kontexten. Översättaren har inte följt lagstiftningens krav i exemplet och därför kan bruksanvisningen anses vara bristfällig.

- (32) Kiukaan säätöjaloilla kiuas säädetään suoraan ja haluttuun korkeuteen, *jalkaa kiertämällä*. (AIfi7; LMfi7; LUfi7)

Bastuugnen har ställbara fötter som hjälper att få bastuugnen i rätt höjd och våg. (AIsv7; LMsv7; LUsv7)

I exempel 33 finns också en semantisk utelämning som handlar om konkreta anvisningar vid bastuugnens installering.

- (33) Täysteho saadaan painamalla toimintonäppäintä *noin sekunnin ajan* [...] (LVfi3)

Funktionen Full effekt kopplas på genom att trycka en gång på funktionsknappen [...] (LVsv9)

I exempel 33 har översättaren lämnat bort information om hur länge knappen ska tryckas ner. Om användaren trycker ner knappen snabbt en gång eller för länge så kan det hända att bastuaggregatets styrenhet inte utför den önskade funktionen. Enligt Dumas och Redish (1999: 4–6) beror användbarheten av en bruksanvisning på hur länge det tar för en läsare att hitta den nödvändiga informationen och om den angivna informationen hjälper läsaren att utföra sin uppgift framgångsrikt. Om bruksanvisningen saknar information som behövs för att utföra en uppgift, försämrar det bruksanvisningens användbarhet och därmed dess kvalitet.

Bruksanvisningarnas översättningar i mitt material saknar även hela meningar och till och med stycken. Huhtala (1995: 77) konstaterar att när en sats eller en mening hade utelämnats i hennes undersökningsmaterial medförde det oftast en innehållsförlust. Detta stämmer också i mitt material och jag har till exempel kategoriserat meningen i exempel 34 som en semantisk utelämning eftersom översättaren har utelämnat hela meningen från översättningen.

- (34) Ruostumattomalla ulkovaipalla varustetun kiukaan vaippa saattaa muuttaa väriään lämmitettäessä, tämä on ominaista ruostumattomalle materiaalille, takuu ei koske värin muutosta. (SAfi9)

Enligt Tukes (2016: 8) ska möjliga garantivillkor beskrivas i bruksanvisningen. Om en hel mening där garantivillkor beskrivs utelämnas, som i exempel 34, kan det ge kunden möjlighet att klaga på produkten och kräva en ny produkt. Konkurrens- och konsumentverket (2015) säger att garantin gäller enligt de villkor som beskrivs i garantivillkoren. Eftersom översättaren är ansvarig för den översatta bruksanvisningen kan tillverkaren skylla på översättaren och kräva att för möjliga ersättningar vilar ansvaret på översättaren (SFS-EN 82079-1: 34). Översättarens ansvar är dock beroende av avtalsvillkor. I avtalsvillkoren kan man komma överens om när översättaren är befriad från ansvaret. I fall översättaren är ansvarig måste hen ersätta eventuella skador enligt avtalsvillkoren. (SKTL 2017.)

I bruksanvisningen för Kota Luosto finns det ett helt stycke som saknas i översättningen. Stycket innehåller information om rekommenderade vedmängder som anges i en tabell under det utelämnade stycket och även ett förbud. Enligt förbudet får inte den maximala vedmängden överskridas. Eftersom det här stycket inte finns i översättningen får inte läsaren av den svenska bruksanvisningen information om hur tabellen och dess värden ska tolkas. Utelämningen försämrar igen bruksanvisningen användbarhet och kvalitet.

I exemplen 35 och 36 har översättaren utelämnat tilläggsuppgifter.

- (35) Oikean kokoinen ilmanvaihtoaukko on halkaisijaltaan vähintään 100 mm tai pinta-alaltaan vastaava. (AIfi6; LMfi6; LUfi6)

Ventilationsöppningar måste ha en diameter på minst 100 mm. (AIsv6; LMsv6; LUsv6)

- (36) Tuhkanpoiston ja *nuohoojan suorittaman* vuosittaisen nuohouksen lisäksi, kiuas ei vaadi varsinaista hoitoa. (AIfi10; LMfi10; LUfi10)

Bastuugnen kräver inga särskilda underhållsåtgärder förutom sedvanlig uraskning och årlig sotning. (AIsv10; LMsv10; LUsv10)

I exempel 35 har frasen *tai pinta-alaltaan vastaava* (sv. eller motsvarande yta) utelämnats i översättningen. Den finska bruksanvisningen ger ett alternativ till en rund ventilationsöppning. Om ventilationsöppningen inte är rund men har motsvarande yta som en rund ventilationsöppning med en diameter på 100 millimeter är den också godtagbar. Detta framgår dock inte av översättningen och användaren får inte veta om en alternativ lösning till ventilationsöppningens form. I exempel 36 har översättaren utelämnat informationen om att den årliga sotningen ska utföras av en sotare. Den utelämnade informationen är viktig eftersom en lekman inte får utföra sotningen. Ansvarret kan igen vila på översättaren om en lekman sotar och det leder till skador eftersom översättaren ansvarar för sin översättning.

Bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna har en bild på ett kopplingsschema där anslutningarnas placering illustreras. I en av de översatta bruksanvisningarna har en beskrivande text utelämnats. Texten som finns i källtexten presenteras i exempel 37.

(37) Sähkölämmityksen ohjaus (SAfi9)

Texten i exempel 37 beskriver en del i kopplingsschemat. Kopplingsschemat är placerat längst ner på sidan och den ovanstående texten finns längst ner i kopplingsschemat. Det ser ut som om utrymmet skulle ha tagit slut och därför har texten lämnats bort. Det är dock möjligt att översättaren inte har märkt texten och inte översatt den. Den som läser den svenskspråkiga bruksanvisningen och dess kopplingsschema vet möjligtvis inte hur anslutningarna är kopplade. Enligt Burnett (2005: 799) måste bilderna ha en tillräckligt bra kvalitet så att läsaren kan urskilja detaljer på bilderna. Utelämnad text påverkar också bildens kvalitet och kan leda till att alla detaljer inte kan urskiljas.

4.2.2 Implicitgörande utelämnningar

I mitt undersökningsmaterial finns det 185 implicitgörande utelämnningar. Bruksanvisningarna för de vedeldade bastuugnarna innehåller 145 implicitgörande utelämnningar och bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna innehåller 40

implicitgörande utelämnningar. Skillnaden är över trefaldig och indikerar att bruksanvisningarna för de vedeldade bastuugnarna innehåller proportionellt mycket mera implicitgörande utelämnningar än bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna. Detta kan berätta om att översättaren av bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna har varit noggrannare eller valt en annan översättningsstrategi än översättaren av bruksanvisningarna för de vedeldade bastuugnarna.

I mitt undersökningsmaterial har en del preciseringar utelämnats men det semantiska innehållet kan förstås till exempel av predikatet eller av någon annan karakterisering. I exempel 38 har frasen *oikean kokoinen* (sv. av rätt storlek) utelämnats.

- (38) *Oikean kokoinen* ilmanvaihtoaukko on halkaisijaltaan vähintään 100 mm tai pinta-alaltaan vastaava. (AIfi6; LMfi6; LUfi6)

Ventilationsöppningar måste ha en diameter på minst 100 mm. (AIsv6; LMsv6; LUsv6)

Även om frasen om ventilationsöppningens rätta storlek inte finns i översättningen är antagandet att en bruksanvisning ger korrekt information som definierar montering av produkten och anordningar som behövs i samband med produkten. Läsaren antar att det som sägs om ventilationsöppningar är sådan information som är korrekt. Översättaren har dock ändrat på predikatet i meningen och tillagt ordet *måste*. Verbfrasen *måste ha* indikerar förpliktelse och den visar att storleken som anges måste följas.

Också i exemplen 39 och 40 har ytterligare preciseringar utelämnats.

- (39) Kiuasta ei saa peittää *millään tavalla*. (AIfi9; LMfi9; LUfi9)

Bastuugnen får inte övertäckas. (AIsv9; LMsv9; LUsv9)

- (40) Tulisija tarvitsee palamisilmaa 6–10 m³ *poltettua* puukilogrammaa kohti. (AIfi; LMfi6; LUfi6)

Eldstaden behöver förbränningsluft 6–10 m³ per kilo ved. (AIsv6; LMsv6; LUsv6)

I exempel 39 är det uttrycket *millään tavalla* (sv. på något sätt) som översättaren har utelämnat. Källtexten berättar noggrant hur bastuugnen inte får övertäckas. I översättningen står det däremot bara att man inte får övertäcka bastuugnen. Utelämningen bär dock inte semantisk betydelse eftersom läsaren kan förstå ur satssammanhanget och predikatet det som har utelämnats. Om bruksanvisningen säger att bastuugnen inte får övertäckas, så betyder det att bastuugnen inte får övertäckas på något sätt.

Ordet *poltettua* (sv. förbränd) har utelämnats i exempel 40. Jag har kategoriserat utelämningen som implicitgörande eftersom kontexten avslöjar att det är fråga om förbränd ved och inte till exempel om färsk ved. I materialet berättas det tidigare att ved används som eldningsmaterial och i exempelmeningen nämns också förbränningsluft. Därmed framgår det av sammanhanget att ordet *förbränd* kan läsas mellan raderna i översättningen.

I bruksanvisningarna finns det också text som syftar på bilder och illustrationer. I exempel 41 har texten som syftar på en bild utelämnats.

(41) Kiukaan mukana tulevan liitosputken käyttö kiukaan yläliitännässä (*viereinen kuva, kohta 1.*) parantaa vetoa esilämmityksen aikana. (LMfi7)

Användning av medföljande anslutningsrör i bastuugnens övre anslutningskoppling ger bättre drag under föruppvärmning. (LMsv7)

Utelämningen här är godtagbar eftersom det inte finns någon bild på sidan som skulle illustrera anslutningsrörens koppling. Översättaren har antagligen märkt att det inte finns någon bild som motsvarar texten och bestämt sig för att utelämna den textbiten som syftar på bilden. I källtexten är det ett fel som troligtvis härstammar från en annan bruksanvisning som har en bild där anslutningsrörens koppling illustreras. Ett fel har skett på grund av användning av bastexter för likadana produkter. Utelämningen har en positiv inverkan på bruksanvisningens kvalitet eftersom översättaren har lämnat bort sådan information som kunde förvirra läsaren.

Också andra ord som hänvisar till bilder har utelämnats i översättningen. I exempel 42 har översättaren valt att utelämna ordet *kuva* (sv. bild).

(42) Kuva 10. *Kuva* puiden oikeanlaisesta latomisesta. (AIfi9; LMfi9; LUfi9)

Figur 10. Rätt fyllning med ved. (AIsv9; LMsv9; LUsv9)

Exemplet är en bildtext så det är tydligt att texten syftar på bilden och det nämns även i texten att texten hör samman med figur 10. Enligt Burnett (2005: 799) är det önskvärt att bilden och den tillhörande texten placeras så nära varandra som möjligt samt att bilderna markeras exempelvis med siffror så att läsaren vet vilken bild texten syftar på. Meningen i exempel 42 är placerad under figuren och både figuren och texten har markerats med siffror så sambandet är uppenbart.

I exemplen 43 och 44 fungerar de utelämnade orden som genitivattribut. I exempel 43 är det utelämnade ordet *saunan* (sv. bastuns) och i exempel 44 är det *kiukaan* (sv. bastuugnens). Utelämningarna är implicitgörande eftersom det framgår tydligt av sammanhanget att förtorkningsventilen är avsedd för basturummet och att stenarna ska placeras på bastuugnen. I exempel 43 kan orsaken till att översättaren har utelämnat genitivattributet vara att texten låter mer flytande utan det eftersom i den finska texten finns ordet *sauna* tre gånger.

(43) Jos saunaan asennetaan erillinen *saunan* kuivatusventtiili sen paikka on saunan katossa. (SAfi8)

Om basturummet förses med en skild förtorkningsventil, ska den placeras i basturummets tak (SAsv15)

(44) *Kiukaan* kivet on syytä huuhdella ennen kiukaaseen laittoa (LVfi4)

Stenarna bör tvättas innan de staplas i stenmagasinet (LVsv10)

I mitt material har även många små ord, som till exempel adverb, utelämnats. I exemplen 45 och 46 har översättaren utelämnat adverbena *silloin* (sv. då) och *siis* (sv. alltså). Orden förbättrar koherens och kohesion samt visar samband i källtexten men de

bär ingen semantisk betydelse. Om översättaren utelämnar adverb upprepade gånger kan översättningen bli mindre flytande. Det semantiska innehållet överförs även om de här adverbena har utelämnats.

- (45) Jos kantta pidetään kiinni lämmityksen aikana tulee *silloin* käyttää lämmitykseen pienempää puumäärää. (LMfi9)

Om locket läggs på under uppvärmningen, måste uppvärmning ske med mängd ved. (LMsv9)

- (46) Huomioi *siis* seinät, lattia, katto, lauteet, muut kalusteet ym. sekä polttopuiden säilytys! (AIfi5; LMfi5; LUfi5)

Beakta bestämmelserna som gäller för väggar, golv, bastulaven, övriga inventarier samt för vedförvaring! (AIsv5; LMsv5; LUsv5)

Burnett (2005: 389) konstaterade att rubriker sätter namn på olika delar av informationen och identifierar delarnas relevans i dokumentet samt ger strukturen för innehållsförteckningen. Enligt Olohan (2016: 60) hjälper rubriker också läsare att snabbt hitta den informationen de behöver. I bruksanvisningen för Aito 16–24 finns det i källtexten en rubrik som inte finns i översättningen (se exempel 47).

- (47) 8. Valmistajan vakuutus, CE (AIfi3)

I källtexten finns rubriken i exempel 47 både i innehållsförteckningen och senare i själva texten. Rubriken markerar den sista delen av bruksanvisningen och under den finns produktens CE-märkningar. CE-märkningar finns också i översättningen men den delen inleds inte med en ny rubrik. Läsare av den svenska översättningen kan inte se direkt i innehållsförteckningen om bruksanvisningen innehåller CE-märkningar men genom att bläddra igenom bruksanvisningen kan de se att märkningarna finns. Utelämningen har jag därför kategoriserat som implicitgörande eftersom informationen finns i bruksanvisningen men bara under en annan rubrik än i källtexten. Utelämningen försämrar dock bruksanvisningens kvalitet och användbarhet.

4.2.3 Sammandrag av utelämningar

Det undersökta materialet innehåller 236 utelämningar varav 51 är semantiska och 185 är implicitgörande. De semantiska utelämningarna innehåller bland annat information om material och konkreta anvisningar. Få av utelämningarna i mitt undersökningsmaterial har en positiv inverkan på översättningens kvalitet. De semantiska utelämningarna har alla en negativ inverkan på bruksanvisningens kvalitet. Översättaren har bland annat utelämnat element från uppräkningslistor där vissa material beskrivs. De semantiska utelämningarna består också av konkreta anvisningar som behövs i användning av produkten och andra tilläggsuppgifter. Utelämningarna är oftast enskilda ord eller uttryck men till och med hela meningar och stycken har utelämnats.

De implicitgörande utelämningarna i mitt undersökningsmaterial består bland annat av ytterligare preciseringar, genitivattribut och adverb. Av de implicitgörande utelämningarna anser jag att endast en har en positiv inverkan på bruksanvisningen. Denna utelämning är positiv eftersom översättaren har valt att utelägna information som syftar på en bild som inte finns i bruksanvisningen. De andra implicitgörande utelämningarna har antingen ingen eller en negativ inverkan på bruksanvisningens kvalitet. Översättaren har till exempel utelämnat ytterligare preciseringar, adverb och genitivattribut vars betydelse kan läsas mellan raderna eller framgår av kontexten. Utelämningen av en rubrik anser jag ha en negativ inverkan på bruksanvisningen eftersom den försämrar bruksanvisningens användbarhet.

4.3 Betydelsenyanser och inexaktheter i översättningarna

I de svenska översättningarna av bruksanvisningarna i mitt material finns det sammanlagt 126 betydelsenyanser och inexaktheter, och endast 16 av dem är i bruksanvisningarna för eluppvärmda bastuugnar. Bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna har lite mindre text än bruksanvisningarna för de vedeldade bastuugnarna men skillnaden är trots allt ganska stor. Detta kan berätta om att

bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna har översatts noggrannare eller att de var lättare att översätta.

De svenska översättningarna innehåller bland annat nyansskillnader där det finns inexaktheter i tempus och i tajmning. Exemplet 48 och 49 presenterar sådana nyansskillnader.

(48) Kun kiuas *on* päällä näytössä näkyy saunan lämpötila. (NCfi6; SAfi6)

Då bastuaggregatet *slås* på, visas temperaturen i bastun i rutan. (NCsv14; SASv13)

(49) *Kun kiuas laitetaan päälle*, muistiin jäävä päälläoloajan asetus voidaan tehdä noin 1 minuutin ajan. (NCfi7; SAfi6)

Medan bastuaggregatet är påslaget, kan du spara den påkopplade tiden i minnet under ca 1 minut. (NCsv15; SASv13)

Enligt den finska källtexten i exempel 48 visas temperaturen i rutan då bastuaggregatet är påslaget. Av översättningen kan läsaren få den uppfattningen att temperaturen visas bara i en kort tid efter att bastuaggregatet har slagits på. Man kan dock förstå översättningen så att temperaturen visas i rutan från och med den stunden då bastuaggregatet slås på. Översättningen kan bli förstådd på det rätta sättet men där finns även en möjlighet att den inte förstås helt korrekt vilket kan leda till att läsaren blir förvirrad och inte vet när hen kan läsa temperaturen.

Enligt översättningen i exempel 49 kan den påkopplade tiden sparas i minnet när som helst då bastuaggregatet är påslaget. Av källtexten får man den uppfattningen att man har en minut på sig att göra inställningar från och med den stunden då bastuaggregatet slås på. Översättningen är inte exakt då den beskriver när inställningar för den påkopplade tiden kan sparas. Inexaktheten försämrar bruksanvisningens kvalitet eftersom den kan leda till att användaren inte kan spara den påkopplade tiden.

Inexaktheten i översättningen kan också vara en översättningsmotsvarighet som har lite annorlunda betydelse än ordet i källtexten. Sådana betydelsenyanser presenteras i exemplen 50 och 51.

- (50) Huomioi eristämättömän *hormin* suojaetäisyys palava-aineiseen rakenteeseen 1 000 mm tai hormivalmistajan ohjeissa määrittelemä etäisyys. (AIfi6; LMfi5)

Tänk på att skyddsavståndet för en oisolerad *skorsten*, från antändligt material till konstruktionen, ska vara 1 000 mm eller annat avstånd angivet avskorstentillverkaren. (AIsv6; LMsv5)

- (51) Kiukaan alla kuuluu käyttää Kota asennusalustaa, joka suojaa lattiaa, *vesieristemateriaaleja* ja lattialämmityskaapeleita tai -putkistoja kiukaan lämpösäteilyltä. (AIFI5; LMfi5; LUfi5)

Använd Kota monteringsplatta som skyddar golvet, *fuktspärren* och golvvärmens kablar eller rör mot värmestrålning från bastuugnen. (AIsv5; LMsv5; LUsv5)

Enligt Norstedts svenska ordbok (2012) betyder ordet *skorsten* följande: ”rör eller murad kanal som leder rök och förbränningsprodukter från eldstad uppåt och ut i luften”. I exempel 50 skulle den svenska lexikonmotsvarigheten för finskans *hormi* vara *rökgång* eller *rökkanal* (MOT Ruotsi 2017). En rökgång kan beskrivas som en kanal varigenom röken leds till skorstenen från eldstad (Norstedts svenska ordbok 2012). Både en skorsten och en rökgång leder ut rök, men rökgången är den delen som är mellan eldstaden och skorstenen. Betydelsenyansen kan i värsta fall leda till att läsaren inte tänker på skyddsavståndet för rökgången.

I exempel 51 har ordet *vesieristemateriaaleja* (sv. material för vattentätning) översatts till *fuktspärren* vars motsvarighet på finska skulle vara *kosteussulku* (TEPA 2017). En spärr är en anordning som hindrar passage och en fuktspärr hindrar passage av fukt (Norstedts svenska ordbok 2012). En fuktspärr hindrar alltså inte passage av vatten och i källtexten talar man speciellt om material för vattentätning. En fuktspärr är inte lika effektiv som vattentätning. Eftersom texten i exemplet bara handlar om olika saker som

en Kota monteringsplatta skyddar och som inte påverkar montering, orsakar inexactheten inte problem för användaren.

I översättningarna finns det inexactheter där den valda översättningsmotsvarigheten har för vid betydelse, det vill säga att översättningsmotsvarigheten är ett oprecist överbegrepp. Sådana inexactheter presenteras i exemplen 52 och 53.

(52) Ohjausyksikköön menevää *johdinta* voidaan lyhentää. (LVfi3)

Kabeln till styrenheten kan kortas av. (LVsv9)

(53) Kiukaan mukana toimitettava tuotekilpi tulee *liimata* kiinni kiukaaseen, suositeltu paikka on kiukaan vaipan alaosa. (AIfi4; LMfi4; LUfi4)

Typskylten som medföljer leveransen måste *fästas* på bastuugnen, helst längst ner på bastuugnens mantel. (AIsv4; LMsv4; LUsv4)

Enligt Norstedts svenska ordbok (2012) betyder ordet *kabel* ”elektrisk ledning med kraftig isolering”. Finskans *johdin* är däremot ett föremål som är avsett för transport av elektricitet och som vanligen består av en eller flera metalltrådar (Kielitoimiston sanakirja 2017). Ordet *ledning* skulle vara en bättre översättningsmotsvarighet eftersom ledning betyder en anordning som är tråd- eller rörformig och används för fortlöpande transport (Norstedts svenska ordbok 2012). Här menas inte en isolerad kabel utan elektriska ledningar som är en del av en kabel. Den svenska översättningen ger en vidare uppfattning av föremålet i fråga.

MOT Ruotsi (2017) ger ordet *limma* som översättningsmotsvarighet till finskans *liimata* i exempel 53. Ordet *fästa* betyder att ”sätta (ngt) i ett fast läge i omedelbar anslutning (till ngt annat) ofta med hjälp av ngn förbindande anordning” (Norstedts svenska ordbok 2012). Att limma fast något är ett sätt att fästa men det finns också andra sätt att fästa saker. I källtexten instrueras läsaren att just limma fast typskylten men i översättningen preciseras inte sättet att fästa desto närmare. Enligt Ingo (2007: 225–226) är fackspråkets huvudsakliga uppgift att förmedla information så att den är semantiskt entydig, men i det här fallet är översättningsmotsvarigheten inte entydig.

Ingo (1991: 256) konstaterar att nyansskillnader och inexaktheter bland annat kan förvränga information, ge läsarna en fel uppfattning eller vilseleda dem. I exempel 54 kan den för snäva översättningsmotsvarigheten både ge läsarna en fel uppfattning och vilseleda dem.

(54) Vuodot *hormissa* heikentävät kiukaan vetoa. (LUfi7)

Ev. läckage från *anslutningsskarvarna* försämrar bastuugnens drag. (LUsv7)

I exemplet ovan har översättningsmotsvarigheten för snäv betydelse i jämförelse med källtexten. Finskans *hormi* (sv. rökgång) är en kanal varigenom rök leds ut från eldstaden (Kielitoimiston sanakirja 2017). *En skarv* definieras däremot som en ”fog mellan två (delar av ett) föremål” (Norstedts svenska ordbok 2012). Enligt källtexten i exempel 54 kan läckage finnas var som helst i rökgången men enligt den svenska översättningen kan eventuella läckage endast ske i rökgångens anslutningsskarvar. Översättningsmotsvarigheten i exemplet har för snäv betydelse och den förmedlar inte lika mycket information som källtexten vilket kan leda till att läsaren kontrollerar endast anslutningsskarvarna när hen misstänker att det finns läckage.

I exempel 55 presenteras en annan översättningsmotsvarighet som har för snäv betydelse jämfört med källtexten.

(55) Palava-aineinen- tai *laatoitettu* lattia, lattialämmitys (AIfi5; LMfi5; LUfi5)

Golv av antändligt material eller *klinkergolv* med golvvärme (AIsv5; LMsv5; LUsv5)

Enligt Norstedts svenska ordbok (2012) tillverkas klinker av hårdbränt tegel och den används ofta i golvplattor. En platta kan också vara till exempel en kakelplatta eller en mosaikplatta (Norstedts svenska ordbok 2012). En översättningsmotsvarighet som skulle vara enhetlig med källtexten kunde vara *plattgolv* (MOT Ruotsi 2017). Översättningen syftar nu endast till plattgolv som är tillverkat av klinker och utesluter

således alla andra material som ett plattgolv kan bestå av. Detta kan leda till att läsaren inte kan beakta alla golvbeläggningar när hen skyddar golvet.

Det typiska för inexaktheterna i mitt undersökningsmaterial är att de har antingen för snäv eller för vid betydelse i jämförelse med källtexten. En översättningsmotsvarighet med för snäv betydelse kan utesluta viktiga uppgifter medan en översättningsmotsvarighet med för vid betydelse kan inkludera uppgifter som inte är aktuella för produkten i fråga. I materialet förekommer också inexaktheter som berör tempus och tajmning eller där översättningsmotsvarigheten har en lite annan betydelse än uttrycket i källtexten. Betydelsenyanser och inexaktheter i mitt undersökningsmaterial har i allmänhet en negativ inverkan på bruksanvisningens kvalitet eftersom de förvirrar läsarna och ger dem fel uppfattningar.

4.4 Semantiska fel i översättningarna

I översättningarna finns det sammanlagt 80 semantiska fel. Gränsen mellan semantiska fel och betydelsenyanser är inte alltid entydig, men jag har försökt att vara konsekvent i min kategorisering. Bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna har betydligt färre semantiska fel än bruksanvisningarna för de vedeldade bastuugnarna. Bruksanvisningarna för de eluppvärmda bastuugnarna har endast 14 semantiska fel av de totala 80. Företeelsen var också likadan då det gällde betydelsenyanser och inexaktheter: betydelsenyanser och inexaktheter var också vanligare i bruksanvisningarna för de vedeldade bastuugnarna.

I exempel 56 motsvarar inte översättningsmotsvarigheten de egenskaper som ordet i källtexten har. Ordet *tappi* (tapp) har översatts till *stag*.

- (56) Avaa luukku, nosta saranatappia ylöspäin (1) niin paljon että se irtoaa alasaranakorvakkeesta. (AIfi7; LMfi7)

Öppna luckan och lyft upp gångjärnets *stag* (1) till det lossnar från nedre gångjärnshålet. (AIsv7; LMsv7)

Enligt Norstedts svenska ordbok (2012) är staget en stålsvajer som används i fartyg men i en utvidgad betydelse kan det även betyda någon ”annan stödjande lina”. Finskans *tappi* är däremot en cylindrisk del som används i förenandet av någonting (Kielitoimiston sanakirja 2017). Orden har inga gemensamma betydelsekomponenter och därför är översättningen semantiskt fel. En översättare som arbetar med fackspråkliga texter borde ha encyklopedisk kunskap och borde kunna utnyttja allmänna uppslagsverk, handböcker och faktaböcker för att hitta den rätta översättningsmotsvarigheten (Ingo 1991: 36). Instruktionen i exemplet illustreras även i en bild men eftersom kvaliteten på bilden är relativt låg kan den felaktiga översättningsmotsvarigheten orsaka att läsaren inte vet vad som ska lyftas upp.

Översättningar som är semantiskt felaktiga kan orsaka att produkten inte underhålls på ett korrekt sätt. I exempel 57 definierar källtexten att allt servicearbete ska utföras av yrkesmän inom elbranschen.

(57) Kaikki huoltotoimet on annettava koulutetun *sähköalan* ammattilaisen tehtäväksi. (LVfi2; NCfi3; SAfi3)

Allt servicearbete måste lämnas till professionell *underhållspersonal*. (LVsv8; NCsv11; SAsv10)

I den svenska översättningen är definitionen mycket vidare och enligt den ska servicearbete utföras av professionell underhållspersonal. Definitionen är vidare eftersom begreppet *underhåll* syftar på all sådan skötsel som håller något i gott skick beständigt (Norstedts svenska ordbok 2012). Underhåll är ett rätt vitt begrepp och under det faller också flera andra yrkeskårer förutom elektriker. Produkten i fråga är ett bastuaggregat som är en elektronisk apparat. För att kunna underhålla bastuaggregatet korrekt och tryggt behövs en yrkesman inom elbranschen. Elarbeten kräver yrkesskicklighet och om någon som inte är en elektriker utför servicearbete kan det orsaka elektriska fel.

I exempel 58 är det frågan om ett semantiskt fel som beror på att översättningsmotsvarigheten och källtextens begrepp syftar på material som har olika funktioner.

- (58) Kosteuden vuoksi suositellaan saunan lämpöeristeet suojaamaan kosteutta läpäisemättömällä esim. *alumiinipaperilla*. (NCfi9)

På grund av fuktigheten rekommenderas det att värmeisolering i bastun skyddas med material som inte släpper igenom fukt, t.ex. med *aluminiumfolie*. (NCsv17)

Översättaren har i exempel 58 översatt det finska ordet *alumiinipaperi* (sv. aluminiumpapper) med ordet *aluminiumfolie*. Översättaren har inte tagit reda på vad källtextens begrepp betyder och har därför valt en fel översättningsmotsvarighet. Finskans *alumiinipaperi* är papper som har ett aluminiummembran på andra sida (Kielitoimiston sanakirja 2017). Aluminiumfolie tillverkas däremot av endast aluminium och det används i hushåll för att till exempel skydda mat (Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien 2009). Vid tillverkning av aluminiumfolie och aluminiumpapper används delvis samma material men deras funktioner är olika. Aluminiumfolie är inte avsedd för fuktisolering i byggande och ordet är inte en lämplig översättningsmotsvarighet för ordet *alumiinipaperi* i exempel 58. På grund av felet är det möjligt att läsaren isolerar sin bastu med aluminiumfolie som inte är avsedd för den funktionen.

Ibland kan ett ord i källtexten ha blivit översatt med ett ord som inte semantiskt påminner om källtextens ord. I exempel 59 är ordet *aistinvaraiset* (sv. sensoriska) översatt med ordet *psykiska* även om ordens betydelser är olika.

- (58) Tämä laite ei ole tarkoitettu lasten tai muiden sellaisten henkilöiden käytettäväksi joiden fyysiset, *aistinvaraiset*, henkiset ominaisuudet, kokemuksen tai tiedon puute estävät heitä käyttämästä laitetta turvallisesti, [...] (LVfi5; NCfi9)

Denna apparat är inte avsedd att användas av personer vars fysiska, *psykiska* eller mentala förmåga hindrar dem från ett helt säkert och riskfritt användande [...]. (LVsv11; NCsv17)

Ordet *psykiska* beskriver sådant som rör själslivet eller själen och ordet *mental* är en av dess synonymer. Ordet *sensoriska* betyder däremot något ”som avser sinnesintryck” och det skulle motsvara källtexten och meddela samma budskap som den. (Norstedts svenska ordbok 2012.) Ordet förekommer i en lista och översättaren har kanske av misstag översatt ordet *henkiset* (sv. *mentala*) med två olika ord, *psykiska* och *mentala*. En bruksanvisning som följer alla gällande bestämmelser borde innehålla uppgifter om begränsad användning, riskfaktorer samt säkerhetsåtgärder (SFS-EN 82079-1: 38). Felet försämrar bruksanvisningens kvalitet eftersom läsaren inte får information om alla begränsningar.

Professionella översättare är ansvariga för översättningen inklusive granskningen och korrekturläsningen (SFS-EN 82079-1: 34). Felet i exempel 60 kunde översättaren kanske ha undvikit om hen skulle ha gjort en grundlig korrekturläsning.

(60) Tilavuus (LVfi2)

Anslutning (LVsv8)

Ordet i exempel 60 är en rubrik i en tabell som innehåller teknisk information. I exemplet har ordet *tilavuus* (sv. *volym*) översatts med ordet *anslutning* även om en korrekt översättning skulle lyda *volym*. Misstaget är tydligt eftersom tabellen också innehåller information om anslutningar men på ett annat ställe. Översättaren har troligen haft tankarna i en annan del av tabellen än den som hen har översatt. Felet kan leda till att läsaren av den svenskspråkiga bruksanvisningen inte kan tolka tabellens uppgifter korrekt och kan inte dimensionera bastuugnens volym i förhållande till bastuaggregatet. Översättarens ouppmärksamhet försämrar bruksanvisningens kvalitet.

I exempel 61 är översättningen kontroversiell och därför har jag kategoriserat den som ett semantiskt fel.

(61) Raitisilmaputken sijainti vähintään 500 mm kiukaan yläpuolelle. (LVfi5)

Tilluftsroret placeras ovanför aggregatet vid minst 500 mm:s höjd.
(LVsv11)

Enligt källtexten ska tilluftsroret placeras minst 500 mm ovanfor aggregatet. Enligt oversattningen ska roret också placeras ovanfor aggregatet men dar sägs inte att 500 mm:s höjd räknas från aggregatet och inte till exempel från golvet. Om tilluftsroret placeras vid 500 mm:s höjd är det inte ovanfor aggregatet eftersom aggregatet är högre än 500 mm. Enligt konsumentskyddslagens 5 kap. 12 a § 2 mom. måste anvisningarna bland annat innehålla information som behövs för varans installation och montering. Informationen som ges i exemplet är kontroversiell och leder till att konsumenten inte vet var tilluftsroret ska placeras och försämrar därför bruksanvisningens kvalitet.

Valet av fel verb har jag också i vissa fall kategoriserat som semantiskt fel. I exemplen 62 och 63 inverkar verbvalet på handlingens nödvändighet.

(62) Tuhkalaatikkaa *voi* myös hieman sulkea. (Afi10; LMfi10; LUfi10)

Även asklådan *ska* stängas lite mer. (AIsv10; LMsv10; LUsv10)

(63) Jos savuhormi on varustettu savupellillä, *kannattaa* se avata tuhkanpoiston ajaksi. (Afi10; LMfi10; LUfi10)

Om skorstenen har ett spjäll, *måste* det öppnas under tiden när man askar ur. (AIsv10; LMsv10; LUsv10)

Enligt källtexten i exempel 62 är det inte ett måste att stänga asklådan medan enligt oversattningen måste man göra det. I exempel 63 i den finskspråkiga bruksanvisningen rekommenderas det att öppna spjället då man askar ur, men oversattningen ger den uppfattningen att spjället alltid måste öppnas då man askar ur. Oversättningarna är strängare i betydelsen än källtexterna. Enligt den semantiska grundaspekten ska oversättaren överföra källtextens betydelse till oversattningen så noggrant som möjligt men också beakta den pragmatiska aspekten (Ingo 2007: 65–126). I exemplen 62 och 63 har oversättaren misslyckats i denna målsättning. De semantiska felen i exemplen orsakar att läsaren inte kan använda sitt eget omdöme och stänger asklådan eller öppnar spjället trots att det inte alltid är nödvändigt.

De semantiska felen i mitt undersökningsmaterial utgörs bland annat av översättningsmotsvarigheter som har fel egenskaper eller alltför vid betydelse i jämförelse med källtexten. Bland de semantiska felen finns också fall där översättaren har varit ouppmärksam och översatt någonting fel till exempel i en uppräkningslista eller där översättaren har gjort ett texttekniskt misstag. En del semantiska fel orsakas också av felaktigt val av verb.

5 SLUTDISKUSSION

I den här undersökningen har jag studerat sex svenska översättningar av bastuugnars bruksanvisningar av Narvi Ab och jämfört dem med originaltexter som är skrivna på finska. Mitt syfte var att undersöka hurdana semantiska förändringar det finns i de sex svenska översättningarna. Jag har indelat de semantiska förändringarna enligt Ingos (1991: 254–257) kategorisering i tillägg, utelämnningar, betydelsenyanser, inexaktheter och semantiska fel. De främsta metoderna i min undersökning har varit deskriptiv och kvalitativ men undersökningen har även kvantitativa drag. Mina forskningsfrågor var: Hurdana semantiska förändringar finns det i översättningarna? Vad karakteriserar förekomsten av semantiska förändringar? Hur påverkar de semantiska förändringarna överföringen av information?

Jag antog att det skulle finnas många utelämnningar i materialet på grund av resultaten i min kandidatavhandling där jag analyserade en bruksanvisning av Narvi Ab (Högnabba 2014). Jag hade som utgångspunkt att utelämnningarna är allvarigare än tilläggen eftersom vid en utelämnning förlorar man information och den gör texten semantiskt fattigare. I en bruksanvisning är det viktigt att det semantiska innehållet är likadant även i översättningen eftersom läsaren ska med hjälp av en bruksanvisning kunna använda en produkt korrekt och tryggt. Tilläggen kan däremot användas för att förklara eller få texten att låta tydligare och bli flytande. I teknisk kommunikation kan förklaringar vara nödvändiga eftersom främmande tekniska termer borde förklaras. Jag antog också att det finns betydelsenyanser och inexaktheter på grund av att olika språken inte är ekvivalenta sinsemellan.

Jag ville ta reda på hurdana semantiska förändringar det finns i översättningarna, och därför valde jag att utnyttja Ingos (1991: 254–257) kategorisering i den semantiska analysen. Hans kategorisering i tillägg, utelämnningar, betydelsenyanser, inexaktheter och semantiska fel motsvarade bra de förändringar som hade skett under översättningen i mitt material. Inom dessa kategorier kunde jag också vidare avgränsa vissa karakteristiska särdrag som till exempel explicitgörande tillägg av adverb och semantiska utelämnningar i uppräkningslistor.

Jag valde även att analysera materialet kvantitativt till en viss grad för att få en uppfattning om förhållanden mellan olika semantiska förändringar. Speciellt var det intressant att se hurdant förhållande det fanns mellan semantiska och explicitgörande tillägg samt mellan semantiska och implicitgörande utelämnningar. I tabell 5 presenterar jag ett sammandrag av antalet semantiska förändringar i mitt undersökningsmaterial. I det undersökta materialet finns det sammanlagt 429 tillägg, 236 utelämnningar, 126 betydelsenysanser och inexaktheter och 80 semantiska fel. Av tilläggen är 35 semantiska och 394 explicitgörande. Andelen semantiska tillägg är således 8 %. Av utelämnningar är 51 semantiska och 185 implicitgörande. Andelen semantiska utelämnningar är 22 %.

Tabell 5. Semantiska förändringar i undersökningsmaterialet

Semantisk förändring	f
Tillägg	429
- Semantiska tillägg	35
- Explicitgörande tillägg	394
Utelämnningar	236
- Semantiska utelämnningar	51
- Implicitgörande utelämnningar	185
Betydelsenysanser och inexaktheter	126
Semantiska fel	80

Största delen av tilläggen i materialet är explicitgörande (394) vilket betyder att tilläggen inte har haft en stor inverkan på den semantiska betydelsen. De semantiska tillägg som kan anses ha en negativ inverkan på bruksanvisningen är tillägg av modala hjälpverb som orsakar förändringar i tvånget att utföra en viss handling vilket igen kan orsaka farliga situationer och missbruk av produkten. Bastuugnar är produkter som kan vara farliga om de inte används på ett korrekt sätt eftersom användaren antingen kommer i kontakt med eld eller el och båda av dem kan orsaka farliga situationer.

Mina resultat visar att översättaren har tagit hänsyn till läsekretsen och bruksanvisningens användningsmiljö. Genom att förklara specialtermer har översättaren följt anvisningarna som finns för framställning av bruksanvisningarna. Detta har inte

den tekniska kommunikatören gjort på alla ställen där det skulle ha varit nödvändigt. Enligt anvisningarna borde man undvika specialterminologi i bruksanvisningar eftersom läsarna är lekmän som inte kan antas ha kunskaper i teknisk terminologi. Även den nordiska läsekretsen har beaktats antingen av översättaren eller av någon vid Narvi Ab. När texten anpassas enligt läsekretsen har det en positiv inverkan på bruksanvisningens kvalitet.

I standarden om framställning av bruksanvisningar finns det en tabell (se tabell 1 i avsnitt 2.3.2) där det ges exempel på skrivstilen som är att föredra i en bruksanvisning. Bland de explicitgörande tilläggen i mitt material finns det flera tillägg som är enhetliga med standardens rekommendationer. I tabellen rekommenderas till exempel verbens aktiva former och direkt tilltal. Översättaren har bland annat tillagt tilltalsord som syftar på läsaren och aktiva verb i meningar utan ett predikat i källtexten. Tillägg av den här typen förbättrar bruksanvisningens läsbarhet och tillgänglighet. Förbättringarna är dock ringa eftersom de svenska bruksanvisningarna även innehåller många passiva meningar som inte är enhetliga med standardens rekommendationer.

Användning av samma bastexter för bruksanvisningarna syns både i förekomster av semantiska tillägg och semantiska utelämnningar. De semantiska tillägg som påverkas av användningen av en bastext är delar som har lämnat kvar från en översättning av en annan bruksanvisning. Dessa delar innehåller information som inte finns i källtexten och som inte gäller för produkten i fråga. De semantiska utelämnningar som påverkas av användningen av en bastext är i de värsta fallen hela meningar och stycken. Översättaren har använt en översättning av en annan bruksanvisning som bastext och har inte kontrollerat tillräckligt noggrant om den motsvarar källtexten. Användning av samma bastexter har både sina för- och nackdelar. Som fördelar kan nämnas att alla bruksanvisningarna har enhetlig terminologi och att översättningsarbetet sker snabbare. Nackdelar kommer fram om översättaren har varit ouppmärksam som fallet är i mitt material.

Av alla utelämnningar i materialet är ungefär en femtedel (22 %) semantiska. Andelen motsvarar mina antaganden och är enhetlig med resultaten som jag fick i min

kandidatavhandling. På grund av semantiska utelämningar förlorar läsarna viktig information på flera ställen och detta är inte godtagbart. Flera utelämningar kan antas bero på slarv och ouppmärksamhet eftersom det skulle ha varit lätt att översätta dem. De semantiska utelämningarna orsakar också det att bruksanvisningarna inte fyller lagstiftningens krav eftersom läsarna nu inte får till exempel all information som behövs för produktens montering.

I denna undersökning ville jag också ta reda på hur de semantiska förändringarna påverkar förmedling av information. Mina resultat visar att förmedling av information försämras avsevärt på grund av vissa semantiska förändringar. På grund av semantiska utelämningar mister läsarna viktig information som behövs för produktens användning. Betydelsenyanser och inexaktheter kan i värsta fall förvrida informationen, ge läsarna en fel uppfattning eller vilseleda dem. Semantiska fel är sådana semantiska förändringar som inte borde förekomma i en översättning eftersom de förändrar sakinnehållet och budskapet. I undersökningsmaterialet finns det dock 80 stycken semantiska fel som förhindrar förmedlingen av semantiskt korrekt information.

Som jag redan tidigare har nämnt är det viktigt att det semantiska innehållet är rätt i en bruksanvisning eftersom konsumenter med hjälp av den borde kunna använda produkten på ett korrekt och tryggt sätt. Om det semantiska innehållet förvrids under översättningsprocessen kan det orsaka att läsare av den översatta bruksanvisningen klagar på produkten och kräver ersättningar för skador som har skett till följd av bristfälliga instruktioner. I 3 § i produktansvarslagen står det att om produktens säkerhet inte är som förväntat, ska skadestånd betalas för skador som har tillkommit på grund av produktens bristfälliga säkerhet. Enligt den ovannämnda lagen är bruksanvisningar ett av de kriterierna enligt vilka produktens säkerhet bedöms. Därför har översättaren ett stort ansvar när hen översätter bruksanvisningar.

Mina forskningsresultat är likadana med andra översättningsstudier. Till exempel Sjöholms (2013) resultat visade att pragmatiska förändringarna i översättningen oftast hade en negativ inverkan på bruksanvisningarnas användbarhet. Sjöholm har också undersökt tillägg och utelämningar även om hennes synvinkel var pragmatisk.

Semantiska förändringar i mitt undersökningsmaterial hade också i flera fall en negativ inverkan på förmedling av information vilket påverkar bruksanvisningarnas användbarhet. Huhtala (1995) märkte i sin undersökning att vissa semantiska förändringar kan påverka det budskapet som texten förmedlar. Detta stämmer också med mina resultat. Granlunds (2012) resultat visade att tillägg och utelämnningar som inte påverkar textens innehåll är vanligare än tillägg och utelämnningar som påverkar textens semantiska innehåll. Också i min undersökning var andelen explicitgörande tillägg och implicitgörande utelämnningar större än andelen semantiska tillägg och semantiska utelämnningar. Material i de ovannämnda undersökningar var inte likadana som material i min undersökning men oavsett det kan vissa tendenser ses i resultaten av undersökningar som studerar förändringar i översättningar.

Denna avhandling ger insikter i hurdana semantiska förändringar det förekommer i bruksanvisningar som är översatta från finska till svenska och hur dessa förändringar påverkar överföringen av information. Med hjälp av denna studie får man bättre förståelse för hurdana semantiska förändringar som är acceptabla och kan ha en positiv effekt på översättning av bruksanvisningar och å andra sidan hurdana semantiska förändringar som är oacceptabla och försämrar översättningens kvalitet i fråga om bruksanvisningar. Undersökningen visar också på några karakteristiska särdrag i förekomsten av semantiska förändringar i översättningar. Nackdelen med min undersökning är att den fokuserar endast på det semantiska innehållet i översättningen. Jag är medveten om att för en omfattande översättningskritisk analys borde även den pragmatiska aspekten iaktas. Vidare gäller mina resultat bruksanvisningar i ett företag och kan inte generaliseras för bruksanvisningar i allmänhet. De visar dock på tendenser och lämnar en möjlighet att fortsätta och utvidga undersökningen i ett senare skede.

I en fortsatt undersökning kunde materialet utvidgas med flera olika företags bruksanvisningar, vilka kunde jämföras med varandra för att se om likadana semantiska förändringar förekommer i bruksanvisningar i vidare utsträckning. En analys av den pragmatiska aspekten kunde också ingå i en fortsatt undersökning för att få en omfattande bild av bruksanvisningarnas kvalitet. I en fortsatt undersökning kunde även

översättare intervjuas för att få en inblick i de val som översättare gör under översättningsprocessen.

KÄLLOR

Undersökningsmaterial

- Narvi Ab (2016a). Aito 16–24. Asennus-, käyttö- ja hoito-ohje [online]. [Citerat 16.11.2016]. Tillgänglig: http://www.narvi.fi/upload/asennusjakayttoohjeet/puukiukaat/ce_aito_16-24_kayttoohje_130904_fi_lowres.pdf
- Narvi Ab (2016b). Aito 16–24. Monterings-, bruks- och skötselanvisning [online]. [Citerat 16.11.2016]. Tillgänglig: http://www.narvi.fi/upload/asennusjakayttoohjeet/puukiukaat/ce_aito_16-24_kayttoohje_131002_se_lowres.pdf
- Narvi Ab (2016c). Kota Luosto, Luosto VS, Inari, Pallas. Asennus-, käyttö- ja huolto-ohje [online]. [Citerat 16.11.2016]. Tillgänglig: http://www.narvi.fi/upload/asennusjakayttoohjeet/puukiukaat/kota_luosto-luostovs-inari-pallas_fi_140414_lowres.pdf
- Narvi Ab (2016d). Kota Luosto, Luosto VS, Inari, Pallas. Monterings-, bruks- och skötselanvisning [online]. [Citerat 16.11.2016]. Tillgänglig: http://www.narvi.fi/upload/asennusjakayttoohjeet/puukiukaat/kota_luosto-luostovs-inari-pallas_140414_se_lowres.pdf
- Narvi Ab (2016e). Narvi Lölymestari. Asennus-, käyttö- ja huolto-ohje [online]. [Citerat 16.11.2016]. Tillgänglig: http://www.narvi.fi/upload/asennusjakayttoohjeet/puukiukaat/loylymestari_kayttoohje_140321_lowres.pdf
- Narvi Ab (2016f). Narvi NC Electric 6 kW, 9 kW [online]. [Citerat 16.11.2016]. Tillgänglig: http://www.narvi.fi/upload/asennusjakayttoohjeet/sahkokiukaat/20140924_narvi_nc-electric_erillisella-termostaatilla_ohje.pdf
- Narvi Ab (2016g). Kota Saana 6,8kW & 9kW [online]. [Citerat 16.11.2016]. Tillgänglig: http://www.narvi.fi/upload/asennusjakayttoohjeet/sahkokiukaat/kota-saana_020114.pdf
- Narvi Ab (2016h). Narvi Steam Master. Monterings-, bruks- och skötselanvisning [online]. [Citerat 16.11.2016]. Tillgänglig: http://www.narvi.fi/upload/asennusjakayttoohjeet/puukiukaat/loylymestari_kayttoohje_140321_se_lowres.pdf
- Narvi Ab (2016i). Narvi Steam Ready [online]. [Citerat 16.11.2016]. Tillgänglig: <http://www.narvi.fi/upload/asennusjakayttoohjeet/sahkokiukaat/-5-loylyvalmis140314.pdf>

Litteratur

- Assis Rosa, Alexandra (2010). Descriptive Translation Studies. I: Luc van Doorslaer & Yves Gambier (red.). *Handbook of Translation Studies. Volume 1*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 94–104.
- Berzlánovich, Ildikó & Gisela Redeker (2012). Genre-dependent interaction of coherence and lexical cohesion in written discourse. *Corpus Linguistics & Linguistic Theory* 8: 1, 183–208.
- Burnett, Rebecca E. (2005). *Technical Communication*. 6th edition. Boston: Thomson.
- Byrne, Jody (2006). *Technical Translation. Usability Strategies for Translating Technical Documentation*. Dordrecht: Springer.
- Catford, John Cunnison (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press.
- CENELEC (2017). Who we are. [Citerat 27.1.2017]. Tillgänglig: <https://www.cenelec.eu/aboutcenelec/howeare/index.html>
- Davies, Eirlys E. (2007). Leaving it out: On some justifications for the use of omission in translation. *Babel* 53: 1, 56–77.
- Dumas, Joseph S. & Janice C. Redish (1999). *A Practical Guide to Usability Testing*. Exeter: Intellect.
- Englund Dimitrova, Birgitta (2010). Translation process. I: Luc van Doorslaer & Yves Gambier (red.). *Handbook of Translation Studies. Volume 1*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 406–411.
- Granlund, Mikaela (2012). *Poisjätöt ja lisäykset sekä niiden merkitys tekstilajin näkökulmasta Naantalin Kylpylän ja Rantasipi-ketjun esitteiden ruotsinnoksissa*. Opublicerad avhandling pro gradu i modern finska. Vasa universitet.
- Grice, Roger A. (1989). Document Development in Industry. I: Bertie E. Fearing & W. Keats Sparrow (red.). *Technical Writing Theory and Practice*. New York: The Modern Language Association of America. 27–32.
- Harju, Anna (2008). *Kääntäjä käyttöohjeiden käytettävyyden parantajana*. Opublicerad avhandling pro gradu i översättningsvetenskap (tyska). Tammerfors universitet.
- Havusela, Anna-Riikka (2011) *Analys av semantiska och pragmatiska förändringar i översättningar till svenska av sagor av Mauri Kunnas*. Opublicerad avhandling pro gradu i svenska språket. Vasa universitet.

- Holme, Idar Magne & Bernt Krohn Solvang (1997). *Forskningsmetodik. Om Kvalitativa Och Kvantitativa Metoder*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Huhtala, Paula (1995). *Från teori till praktik: analys av översättningar från svenska till finska*. Uleåborg: Uleåborgs universitet.
- Häkkinen, Kaisa (1994). *Kielitieteen perusteet*. 7. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Högnabba, Cecilia (2014). *Översättningsbyten i Narvi bastuugns finskspråkiga bruksanvisning och dess svenska översättning*. Opublicerad kandidatavhandling i svenska språket. Vasa universitet.
- Ingo, Rune (1991). *Från källspråk till målspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta*. Lund: Studentlitteratur.
- Kielitoimiston sanakirja* (2017). Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. Tillgänglig: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>
- Konkurrens- och konsumentverket (2015). Ansvar för fel och garanti vid köp av konsumtionsvaror. [Citerat 19.3.2017]. Tillgänglig: <https://www.kkv.fi/sv/beslut-och-publicationer/publikationer/konsumentrombudsmannens-riktlinjer/enligt-substans/ansvaret-for-fel-och-garanti-vid-kop-av-konsumtionsvaror/>
- Konsumentskyddslag 20.1.1978/38. [Citerat 8.11.2016]. Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1978/19780038?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=konsumentskyddslag>
- Konsumentssäkerhetslag 22.7.2011/920. [Citerat 16.12.2016]. Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110920>
- Koskinen, Kaisa (2007). Ekvivalenssista erojen leikkiin – käännöstiede ja kääntäjän etiikka. I: Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (red.). *Alussa oli käännös*. Tampere: Tampere University Press. 374–387.
- Lag om vissa tekniska anordningars överensstämmelse med gällande krav 26.11.2004/1016. [Citerat 16.12.2016]. Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20041016>
- Laurén, Christer & Marianne Nordman (1987). *Från kunskapens frukt till Babels torn. En bok om fackspråk*. Malmö: Liber.
- Markel, Mike (1998). *Technical Communication. Situations and Strategies*. 5th edition. New York: St. Martin's Press.

- Markel, Mike (2012). *Technical Communication*. 10th edition. Boston: Bedford/St. Martin's.
- Miettinen, Lari (2015). Pitääkö käyttöohje saada suomeksi? [Citerat 4.1.2017]. Tillgänglig: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/01/21/pitaako-kayttoohje-saada-suomeksi>
- MOT Ruotsi (2017). Kielikone Oy. [Citerat 5.1.2017]. Begränsad tillgänglighet: <https://mot-kielikone-fi.proxy.uwasa.fi/mot/vaasayo/netmot.exe/>
- Narvi Ab (2016j). Lataa asennus-, käyttö- ja hoito-ohjeet. [Citerat 12.12.2016]. Tillgänglig: <http://www.narvi.fi/fi/palvelukeskus/asennus--ja-kayttoohjeet/lataa-kayttoohjeita-.html>
- Narvi Ab (2016k). Rauman Lapinkylän sepän pajasta alkoi suomalaisen kiukaan matka maailmalle. [Citerat 12.12.2016]. Tillgänglig: <http://www.narvi.fi/fi/meista/tarina.html>
- Narvi Ab (2016l). Tulisijatuotteet. [Citerat 12.12.2016]. Tillgänglig: <http://www.narvi.fi/fi/tuotteet/tulisijatuotteet/takkaluukut.html>
- Nida, Eugene A. & Charles S. Taber (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill.
- Nordman, Marianne (1994). *Minilekter. Om de små textgenrernas språk*. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Norstedts svenska ordbok* (2012). Falun: Norstedts.
- Nummela, Manu (2016). Tuotteiden käyttöohjeista. E-post till Cecilia Högnabba 4.10.2016.
- OED (2016) = *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press. [Citerat 8.12.2016]. Tillgänglig: <http://www.oed.com.proxy.tritonia.fi/>
- Olohan, Maeve (2016). *Scientific and Technical Translation*. New York: Routledge.
- Produktansvarslag 17.8.1990/694. [Citerat 16.12.2016]. Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1990/19900694>
- Schraver, Karen A. (1997). *Dynamics in Document Design*. New York: Wiley.
- SFS-EN 82079-1 (2012). Käyttöohjeiden laatiminen. Jäsentäminen sisältö ja esittäminen. Osa 1: Yleiset periaatteet ja yksityiskohtaiset vaatimukset. Helsinki: Suomen Standardoimisliitto SFS.

- Sjöholm, Anna (2013). *Between Manual and the Reader. Technical Translation and the Usability of Manuals*. Opublicerad avhandling pro gradu i engelska språket. Vasa universitet.
- SKTL (2017) = Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Käännöstöiden yleiset sopimusehdot [online]. [Citerat 3.4.2017]. Tillgänglig: https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkkaus/tyokalupakki-ammattilaiselle-ja-asiakkaan-tyokalupakki/kaannostoiden-yleiset-sopimusehd/
- Språklag 6.6.2003/423. [Citerat 8.11.2016]. Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=spr%C3%A5klag>
- Statsrådets förordning om uppgifter som skall lämnas om konsumtionsvaror och konsumenttjänster 23.6.2004/613. [Citerat 15.11.2016]. Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20040613?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=2004%2F613>
- Suojanen, Tytti (2007). Onko käyttöohjeella toivoa? Tekninen viestintä erikoisalana. I: Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (red.). *Alussa oli käänös*. Tampere: Tampere University Press. 154–164.
- Suojanen, Tytti, Kaisa Koskinen & Tiina Tuominen (2012). *Käyttäjakeskeinen kääntäminen* [online]. [Citerat 15.12.2016]. Tillgänglig: https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66333/kayttajakeskeinen_kaantaminen_2012.pdf?sequence=1
- Suomen teknisen viestinnän yhdistys ry (2016). Mitä on tekninen viestintä? [Citerat 20.12.2016]. Tillgänglig: <http://www.stvy.fi/node/8>
- Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* (2009). Stockholm: Norstedts.
- TEPA (2017). Sanastokeskus TSK ry. Tillgänglig: <http://www.tsk.fi/tepa/net-mot.exe?UI=figr&height=156>
- Toury, Gideon (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. John Benjamins Publishing Company.
- Tukes (2016) = Turvallisuus- ja kemikaalivirasto. Tuotteiden käyttöohjeet ja turvallista käyttöä koskevat merkinnät [online]. [Citerat 15.12.2016]. Tillgänglig: http://www.tukes.fi/tiedostot/jul-kaisut/tuotteiden_kaytto-ohjeet_opas.pdf
- Vehmas-Lehto, Inkeri (1999). *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan*. Helsinki: Finn Lectura.
- White, Fred D. (1996). *Communicating Technology: Dynamic Processes and Models for Writers*. New York: HarperCollins College Publishers.